

MONA VANA

Trijų veiksmų pjesė

VEIKĖJAI

Gvidas Kolona — Pizos įgulos viršininkas
Markas Kolona — Gvido tėvas
Princivalė — Florencijos samdinių kariuomenės vadas
Trivulcijas — Florencijos respublikos komisaras
Borsas — Gvido leitenantas
Torelas — Gvido leitenantas
Vedijas — Princivalės sekretorius
Džovana (Mona Vana) — Gvido žmona
Sinjorai, kareiviai, kaimiečiai, liaudis

Pirmas ir trečias veiksmas vyksta Pizoje, antras — stovykloje už miesto

XV amžiaus pabaiga

PIRMAS VEIKSMAS

I SCENA

Salė Gvido Kolonos rūmuose

* *Gvidas ir jo leitenantai, Borsas ir Torelas, prie atdaro lango, pro kurį matyti Pizos apylinkių lygumos*

GVIDAS. Mes esame beviltiškoje būklėje, ir sinjorija norom nenorom turėjo man atskleisti, kokios nelaimės mus ištiko, nors ilgai šitai slėpė. Abi Venecijos armijos, siųstos mums padėti, pačios yra florentiečių apsuptos, viena Bibijenoje, kita Elčyje. Vernijos, Kiuzio ir Montaleonės perėjos, Arecas ir visi keliai pro Kazentiną yra priešų rankose. Mes esam atkirsti nuo viso pasaulio, beginkliai, atsidūrę įniršusios Florencijos valioj, o gailestingumo Florencija parodo tik tam, ko bijo. Mūsų kareiviai ir liaudis dar nežino padėties sunkumo, tačiau gandai sklinda kaskart neramesni. Ką jie darys, kai sužinos teisybę?.. Jų pyktis ir nevilties siaubas atsigręs prieš mus ir sinjoriją... Trys mėnesiai apsupties, bergždžio heroizmo, bado ir kančių, kokių retas kuris miestas tėra kentėjęs, privarė juos iki paskutiniosios, iki proto aptemimo. Įpykę žmonės dar laikosi drausmės, nes dar kiek vilties turi; kai to nebeliks, kils maištas, įsiverš priešas, ir bus galas Pizai...

BORSAS. Mano vyrai nebeturi nieko — nei strėlių, nei kulų, ir požemių sandėliuose nerasime nė uncijos paraiko, nors kažkaip kratytume statines.

TORELAS. Aš užvakar iššoviau paskutinius sviedinius į Santo Antonio baterijas ir Stampačės bokštą; kai rankose liko vien kardai, net stradiotai atsisako lipti ant tvirtovės sienų.

BORSAS. Štai net iš čia matyti, kokią spragą išmušė Princivalės patrankos tvirtovės sienoje, kurią gina mūsų sąjungininkai venecijiečiai... Ji penkių dešimčių sieksnių pločio, kaimenė avių lengvai praeitų... Niekas tenai laikytis nebegali; o Romanijos pėstininkai, slavai ir albanai man pareiškė, kad jie visi pasitrauks, jei šiandien lig vakaro nebus pasirašyta kapituliacija.

GVIDAS. Per pastarąsias dešimt dienų sinjorija tris kartus siuntė tris kolegijos vyresniusius tartis dėl kapituliacijos; mes jų nebesulaukiame...

TORELAS. Princivalė mums neatleidžia, kad įsirūstinę ūkininkai pas mus ant vieškelio užmušė jo leitenantą Antoniją Reną. Florencija tuo naudojasi — nori pastatyti mus už įstatymo ribų ir traktuoti kaip barbarus.

GVIDAS. Aš savo paties tėvą nusiunčiau, kad išsiaiškintų viską ir atsiprašytų už klaidą, padarytą įdūkusios minios, kurios mes negalėjom sulaikyti. Tai buvo šventas įkaitas; jis nebeparėjo...

BORSAS. Jau daugiau nei savaitę miestas atviras iš visų pusių, mūsų gynybinės sienos sugriautos, mūsų patrankos tyli. Kodėl tad Princivalė nepuola šturmu? Įtaria

kokią klastą? Stokoją narsos, o gal Florencija atsiuntė jam kokį paslaptingą įsakymą?

GVIDAS. Florencijos įsakymai visada paslaptingi. Jos planai tačiau yra aiškūs. Jau pernelyg ilgai Piza yra ištikima Venecijos sąjungininkė ir mažiesiems Toskanos miestams duoda blogą pavyzdį. . . Reikia, kad Pizos respublika išnyktų. . . Pamažu, gudriai, iš pasalų jie šitą karą apnuodijo — jie provokuoja neregėtus žiaurumus ir išdavystes, nes siekia pateisinti būsimąjį kerštą. Ne be pagrindo aš įtariu, kad jų slapti pasiuntiniai sukurstė mūsų ūkininkus nužudyti Reną. Juoba ne be pagrindo jie pastatė prieš mus patį barbariškiausiąjį iš savo samdinių, tą laukinį Princivalę, jau liūdnei išgarsėjusį kare su Pjačenca, kur, užėmęs ir baisiausiai apiplėšęs miestą, tariamai per neapsižiūrėjimą išžudė visus ginkluotus vyrus ir pardavė į vergiją penkis tūkstančius laisvųjų moterų.

BORSAS. Taip manyti klaida. Ne Princivalė, o Florencijos komisarai įsakė žudyti ir moteris pardavinėti. Aš niekad nesu matęs Princivalės, bet vienas mano brolis jį pažįsta. Jis kilęs iš barbarų; jo tėvas buvo, regis, baskas ar bretonas ir turėjo Venecijojejuvelyrinę krautuvę. Jis prastos kilmės, tai tiesa, bet nėra laukinis, kaip kai kas mano. Apie jį sakoma, kad esąs ūmus, įnorių pilnas, pasileidęs, pavojingas, bet tiesaus būdo; aš be baimės atiduočiau jam savo kardą. . .

GVIDAS. Neatiduokit, kol kardas gali jus ginti. Mes matysim jo darbus ir tada galėsime spręsti, kuri nuomonė teisinga. O tuo tarpu mums belieka išmėginti paskutinę

galimybę, jei nenorim duotis pasmaugiami nuleistom galvom, nepakrutinę rankų,— reikia pirmiausia pasakyti visą teisybę kareiviams, miestiečiams, subėgusiems kaimiečiams. Jie turi žinoti, kad niekas mums nesiūlo kapituacijos; kad čia nėra koksai nepiktas karas, kur dvi didelės kariuomenės kaunasi nuo aušros iki saulėlydžio ir palieka mūsų lauke tris sužeistuosius; kad čia nėra gerų kaimynų apsuptis, kur nugalėtojas veikia ateina pas nugalėtajį į svečius, tampa mieliausiu draugu. Čia grumtinės be jokio pasigailėjimo, kur arba tu nukausi, arba tave nukaus, kur mūsų žmonos, mūsų vaikai. . .

II SCENA

Tie patys; Markas

** Įeina M a r k a s. Gvidas jį pamato ir bėga jo pasitikti, jo apkabinti*

GVIDAS. Mano tėvas! . . Kokia laimė mūsų didžioje nelaimėje, koks stebuklas lėmė, kad jūs pargrižtate, kada jau nebeturėjau vilties! . . Ar jūs nesužeistas? Jūs vos paeinate. . . Gal jus kankino? . . Jūs ištrūkot? . . Ką jie darė jums? . .

MARKAS. Nieko! Dėkui dievui! Jie visai ne barbarai. . . Jie mane priėmė kaip gerbiamą svečią. Princivalė yra skaitęs mano raštus; jis kalbėjo su manim apie tris Platono dialogus, mano atrastus ir išverstus. O aš vargiai einu dėl to, kad esu senas, kad pargrižtu iš tolo. . . Žinot, ką aš sutikau Princivalės palapinėje?

GVIDAS. Numanau: nepermaldaujamus Florencijos komisarų. . .

MARKAS. Taip, juos irgi, ar, tikriaus, vieną iš jų, nes aš tik vieną temačiau. . . Bet pirmas, ką man tenai paminėjo, yra Marsilijus Ficinas, garbusis mokslavys, kuris mums davė pažinti Platoną. . . Marsilijus Ficinas — tai Platono siela, grįžusi į pasaulį! . . Aš atiduočiau dešimt savo gyvenimo metų, kad gaučiau su juo pasimatyti prieš išeidamas tenai, kur išeina visi žmonės. . . Mudu buvom kaip du broliai, susiradę galų gale. . . Mudu kalbėjomės apie Heziodą, apie Aristotelį, Homerą. . . Jis alyvų giraitėje šalia stovyklos, Arno pakrantėje, atrado smėlyje dievaitės torsą, tokį neregėtai gražų, jog, jį pamatę, užmirštumėt, kad eina karas. . . Mudu kasinėjome toliau: jis rado ranką, aš iškasiau dvi plaštakas, jos tokio dailaus ir tobulo darbo, jog, rodos, sutvertos džiaugsmui kurti, rasoms barstyti ir aušrai glamonėti. . . Vienos ploni piršteliai išlenkti taip, lyg krūčių glostytųsi, kita dar tebelaiiko apgniauzusi veidrodžio kotą. . .

GVIDAS. Tėve, nepamirškime, kad liaudis miršta badu, kad čia niekam ne galvoj dailios rankos ir bronziniai torsai. . .

MARKAS. Tasai torsas marmurinis. . .

GVIDAS. Tegu sau, bet kalbėkim verčiau apie trisdešimt tūkstančių gyvybių, kurias vienas neprotingas žingsnis, viena pavėluota minutė gali pražudyti, o vienas žodis vietoje, viena gera žinia galbūt dar valiotų išgelbėti. . . Ne dėl torso ir ne dėl nudaužytų statulos rankų

jūs ėjote tenai... Ką jie jums pasakė? Ką su mumis ketina daryti Florencija arba Princivalė? Sakysit greičiau... Ko jie laukia? Girdit nelaimingųjų šauksmus po mūsų langais? Jie grumiasi dėl žolės, augančios akmenų tarpuose...

MARKAS. Tiesa. Aš užmiršau, kad jūs kariaujate, kada atgimsta pavasaris, kada dangus laimingas kaip iš miego bundęs karalius, kada jūra kaupina kaip šviesos taurė, kurią žydrio dievaitė teikia žydrio dievams, kada žemė tokia graži ir taip myli žmones!.. Tačiau jūs gi turit savų džiaugsmų — aš per ilgai kalbu apie savuosius. Beje, jūsų teisybė, aš visų pirma turėjau sakyti parneštąją naujieną. Ji išgelbės trisdešimt tūkstančių gyvybių, o už tai skausmu ištiks vieną; tačiau tai vienai duos taučiausią progą sušvisti garbe, kuri man atrodo daug skaistesnė už karo garbę... Meilė vienai būtybei yra palaiminga ir šlovinga, tačiau meilė daugeliui — vertesnė... Budrus gėdingumas ir ištikimybė — geros dorybės, tačiau yra dienų, kada jos pasirodo mažutės, kai pažvelgi kitaip... Tad štai... Bet jūs, sūnau, neužsipliekkit sulig pirmaisiais žodžiais, neatkirskit sau kelio ir nesusikauštykit priesaikomis, kurios paskui kliudytų protui žengti reikiamus žingsnius...

GVIDAS (*duoda ženklą karininkams išeiti*). Palikit mus vienus...

MARKAS. Ne, būkit čia... nes mūsų visų likimas sprendžiamas. Aš, atvirkščiai, norėčiau, kad ši salė būtų kaupinai pilna aukų, kurias mes apsaugosim nuo pražū-

ties, ir kad nelaimingieji, kuriuos mes ketinam apsaugoti, klausytusi prie langų ir sukauptų savy, ir amžinai užlaidytų žinią apie išgelbėjimą, kurią aš atnešu,— nes aš atnešu išgelbėjimą, jei tik protas jį priims; ir dešimt tūkstančių protų vargiai beatsvers vieną sunkų paklydimą, kurio sunkumo aš juoba bijau, kadangi aš pats. . .

GVIDAS. Tėve, būkit malonus, sakykit stačiai. Kam tiek daug žodžių? Mes pajėgsim viską išgirsti, nes jau arti valanda, kada mūsų niekas nebestebins.

MARKAS. Tad štai, aš mačiausi su Princivale, kalbėjau. Kaip keistai ir neteisingai nuvaizduoja žmogų tie, kurie jo bijo! . . . Ašėjau kaip Priamas į Achilo palapinę. . . Maniau, rasiu kokį barbarą, arogantišką bukaprotį, amžinai kraujais apsitaškiusį arba girtybėje skendintį, kokį nors kvailį, kaip apie jį sakoma, kurio genijus mūsų lauke sušvinta perkūnijos žaibais, nežinia iš kur ateinančiais. . . Maniau, pamatysiu karo demoną, aklą, su niekuo nesiskaitantį, žiaurų ir pagyrūną, paleistuvį ir žodžio laužytoją. . .

GVIDAS. Princivalė toks ir yra, tik tiek, kad žodžio nelaužo.

BORSAS. Teisybė, jis, nors tarnauja Florencijai, yra tiesaus būdo ir mums tai įrodė nebe sykį.

MARKAS. O aš radau žmogų, kuris nusilenkė man taip, kaip susijaudinęs mokinys nusilenkia savo mokytojui. Jis yra apsiskaitęs, iškalbus, godus mokslo ir gerbia išmintį. Jis moka ilgai klausytis, yra jautrus visokiam grožiui. Jo šypsena — itin galvoto žmogaus; jis romus ir

žmoniškai, ir nemėgsta karo. Jis gilinaisi į aistrų ir įvykių priežastis. Jis sugeba žvelgti į save patį; jis sąžiningas ir nuoširdus, ir nenoromis tarnauja respublikai, išgarsėjusiai suktumu. Susidėjusios gyvenimo aplinkybės, o gal likimas padarė jį karininku ir užkrovė jam garbę, kurios jis nenkenčia, kuria norėtų nusikratyti, bet ne anksčiau, negu bus patenkintas vienas jo troškimas, klaikus troškimas, kokių turi nebent žmonės, gimę, sakytume, po pavojinga didžios, vienintelės, nepasiekiamos meilės žvaigždė...

GVIDAS. Mano tėve, nepamirškite, kaip sunku laukti tiems, kurie badu miršta. Nebešnekėkim apie jo geras savybes, nuo kurių mums nei šilta nei šalta, ir sakykit pagaliau tą išgelbėjimo žodį, kurį prižadėjote.

MARKAS. Teisybė, aš gal ir be reikalo delsiu; ir nors tas žodis baisiai žiaurus dviem būtybėms, kurias aš myliu visų labiausiai pasaulyje...

GVIDAS. Aš jau imuosi savąją dalį, bet kam skirta antroji?

MARKAS. Klausykite, aš tuojau... Kaiėjau čia, man tatau rodėsi keista ir sunku; tačiau, kita vertus, išsigelbėjimo galimybė buvo tokia viliojanti...

GVIDAS. Kalbėkite!...

MARKAS. Florencija nusprendė mus sunaikinti. Kariinė dešimties taryba nutarė, kad tai yra būtina, o sinjorija tą nutarimą patvirtino. Nuosprendis nebegali būti pakeistas. Bet Florencija yra veidmainiška ir apdairi: ji tariasi visus mokanti taurių papročių, užtat nenorėtų pasaulio akyse užsitraukti pernelyg kruvinos pergalės dė-

mę. Ji skelbia, jog Piza atmetė jos pasiūlytas lengvas kapituliacijos sąlygas. Miestas bus paimtas šturmu. Ant mūsų užleis samdinių kariuomenę, ispanus ir vokiečius. O šitų nereikia mokyti, kaip plėsti, deginti, prievartauti ir žudyti. . . Gana, kad jų nedraus viršininkų lazda. O viršininkai tą dieną pasistengs rodytis esą bejėgiai. Štai koks likimas mums suruoštas. Ir jei Piza bus nusiaubta pernelgyg žiauriai, žiauriau, negu tikėtasi, tai raudonosios lelijos miestas pirmas dėl to pareikš apgailestavimą ir visą kaltę suvers netikėtam samdinių kareivių drausmės pairimui, ir jie su nepasitenkinimo mina atleis tuos kareivius iš tarnybos, kai tik po mūsų žūties galės be jų apsieiti. . .

GVIDAS. Kaip tai būdinga Florencijai. . .

MARKAS. Štai tokios yra respublikos komisarų instrukcijos, duotos Princivalei žodžiu, slapta. Jau aštuonios dienos jie ragina jį pradėti tą lemiamą šturmą. Ligi šiol jis delsė įvairiomis dingstimis. Beje, jis nutvėrė slaptus laiškus, kur komisarai, kurie šnipinėja kiekvieną jo pajudėjimą, kaltina jį išdavyste sinjorijai. Kai Piza bus sugriauta ir karas baigtas, Florencijoje jo laukia teismas, kankynės ir mirtis, kaip kad buvo jau nebe vienam pavojingam generolui. Tad jis žino savo likimą.

GVIDAS. Gerai. Ką jis siūlo?

MARKAS. Jis garantuoja — kiek iš viso galima garantuoti už tų nepastovių laukinių jausmus — jis garantuoja už kai kuriuos savo šaulius, paties suverbuotus. Šiaip ar taip, jis yra tikras dėl savo gvardijos iš šimto

vyrų, kuri sudarys rinktinės branduolį ir yra jam pilnutinai atsidavusi. Jis siūlosi pereiti jūsų pusėn su visais, kurie drauge eis, ir ginti Pizą nuo kariuomenės, kurią jis pames.

GVIDAS. Ne vyrų mums stinga, ir nereikia mums tokių pavojingų gynėjų. Kad jis mums duotų kulku, parako ir maisto. . .

MARKAS. Gerai! Jis numatė, kad jūs atmesit siūlymą, kuris gali pasirodyti įtartinas. Tad jis apsiima įvesti į miestą trijų šimtų vežimų gurguolę su municija ir maistu, ką tik atvykusią į jo stovyklą.

GVIDAS. Kaip jis tą padarys?

MARKAS. Nežinau. Aš nieko neišmanau nei apie karą, nei apie politikos klastas. Tačiau jis daro visa, ką nori. Nepaisydamas Florencijos komisarų, jis šeiminiškai vienas stovykloje tol, kol sinjorija jo neatšaukė. O atšaukti ji nedrįs pergalės išvakarėse, kada jis tarp savo kareivių, kurie juo pasitiki, kurie jau rankose laiko grobį. Tad Florencija gauna laukti tinkamesnio laiko. . .

GVIDAS. Galbūt. Aš suprantu, kad jis mus gelbsti, norėdamas pats išsigelbėti ir dar atsikeršyti. Bet jis tai galėtų padaryti įspūdingiau ir gambiau. Kas jam iš to, kad taip gausiai sušels savo priešus? Kur jis paskui eis ir kas su juo bus? Ko jis reikalauja mainais?

MARKAS. Štai akimirka, sūnau, kada žodžiai tampa žiaurūs ir galingi! Štai akimirka, sūnau, kada trumpas sakinyss staiga įgyja likimo galią ir grasina savo aukoms. . . Aš drebu, pagalvojęs, kad mano balso skambesys, mano

tarsena gali lemti šitiek mirčių arba išgelbėti šitiek gyvybių...

GVIDAS. Neaišku... Žiauriausi žodžiai maža ką bepridės prie negandų tikrovės...

MARKAS. Aš jau sakiau: Princivalė pasirodė išmintingas; jis turi proto ir doros... Tačiau kame rasi išminčių, kad neturėtų savo kvailybės, ir kame rasi dorą žmogų, kurio niekad neapsėtų pabaisiškos mintys?.. Dešinėje protas, širdies gerumas, teisingumas; kairėje visai kas kita — geidulys, aistra, nežinau kas,— beprotybė, kuri ištinka mus tolydžio... Ir mane patį ji ištiko ne kartą, ir jus ištiks, galbūt ir mane dar vėl aplankys... Nes toks jau yra žmogus... Skausmas, nebežmoniškas skausmas tuojau jus užgrius, sūnau... O aš, aiškių aiškiausiai matydamas, jog tasai skausmas viršija blogį, su juo susijusį,— aš daviau pažadą, paikesnį dar už tą paiką skausmą... Ir tą paiką pažadą kuo paikliausiai ištesės išminčius, kuriuo noriu būti aš, kuris ateinu į jus prabilti proto vardu... Aš daviau žodį, jei jūs atmesit pasiūlymą, grįžti į priešų stovyklą... Kas manęs laukia ten?.. Galimas daiktas, kankynės ir mirtis bus atlygis už kvailą žodžio laikymą... Ir vis dėlto aš eisiu... Aš mėginu tikinti save, kad gaubstau purpuru kvailybių likučius sau pačiam apgauti; aš gi padarysiu kvailybę, kurią pats peikiu, kadangi neturiu jėgų sekti protu... Bet aš vis nepasakau... Ai! Matot, aš vis kryptu į šalį, pinu sakinius, kraunu daugybę žodžių, kad tik toliau nustumčiau lemiamąją akimirką... Bet gal aš be reikalo taip abejoju jumis, sūnau! Tad štai: ta di-

delė gurguolė, tas maistas, kurį aš mačiau, tie vežimai, prikrauti grūdų, vyno, vaisių ir daržovių, tos kaimenės avinų, kaimenės jaučių maitinti žmonėms ištikus mėnesius, tos statinės parako ir luitai švino nugalėti Florencijai ir prikelti Pizos gerovei,— visa tai atvyks šį vakarą į miestą, jei jūs, sūnau, už tai Princivalei nusiųsit ją vienai vienintelei nakčiai, nes sulig pirmaisiais aušros spinduliais jis gražins ją, tik jis reikalauja, kaip pergalės ir visiško pasidavimo ženklo, kad ji ateitų viena ir nuoga, susisupusi apsiaustu...

GVIDAS. Kas? Kas turi pas ją ateiti?..

MARKAS. Džovana...

GVIDAS. Kas?.. Mano žmona?.. Vana?..

MARKAS. Taip. Tavo Džovana... Aš pasakiau!..

GVIDAS. Bet kodėl mano Vana, jeigu jis turi tokių norų?.. Juk yra tūkstančiai moterų...

MARKAS. Todėl, kad ji visų gražiausia ir kad jis ją myli...

GVIDAS. Jis ją myli?.. Kur jis ją matė? Jis gi jos nepažįsta...

MARKAS. Jis ją matė, pažįsta, tik nenorėjo sakyti, kada ir kaip...

GVIDAS. Betgi ji, ar ji yra jį mačiusi?.. Kur jis buvo ją sutikęs?

MARKAS. Ji niekad jo nemačiusi, o gal neatsimena...

GVIDAS. Iš kur jūs tai žinot?

MARKAS. Ji pati man sakė.

GVIDAS. Kada?

MARKAS. Prieš man ateinant čia.

GVIDAS. Ir jūs jai pasakėte?..

MARKAS. Viską.

GVIDAS. Viską?.. Kaip?.. Visą gėdingą sandėrį?..
Ir jums užteko drąsos?..

MARKAS. Taip.

GVIDAS. Ir ką ji atsakė?..

MARKAS. Ji nieko neatsakė. Ji tik išblyško ir nuėjo,
nieko netarusi.

GVIDAS. Taip. Man šitaip labiau patinka!.. Ji galėjo pašokti, spjauti jums į veidą arba pulti po kojų... Bet šitaip man labiau patinka... Išblyško ir nuėjo!.. Angelai taip pat būtų pasielgę... Kaip tai būdinga Vanai. Nepasakė nieko; ir mes nebesakysim nieko... Mes grįšim į savo vietas ant gynybinių sienų ir, jei reikės mirti, mirsim bent nesutepę savo žūties.

MARKAS. Sūnau, suprantu jus, ir šis išmėginimas yra man beveik tiek pat tragiškas, kiek jums. Tačiau smūgis smogtas; belieka apmąstyti mūsų skausmą ir mūsų pareigas.

GVIDAS. Viena tėra pareiga prieš tokį šlykštų pasiūlymą, ir bet kokie mąstymai tik padidins jo keliamą siaubą...

MARKAS. Vis dėlto klauskit save, ar jūs turite teisę pasmerkti mirti visą liaudį, kad atitolintumėt kelias menkas valandas neišvengiamą blogį, nes, kai miestas bus paimtas, Vana vis vien bus atiduota nugalėtojo valion...

GVIDAS. Ne... Tai liečia tik mane...

MARKAS. Tegu ir taip; betgi tūkstančiai gyvybių — sutikite, juk tai daug, gal net per daug! Juk tai neteisinga... Jei nuo šio pasirinkimo priklausytų vien jūsų laimė, jūs pasirinktumėt mirtį, ir aš pritarčiau, nors, artėdamas jau į gyvenimo pabaigą ir daug matęs žmonių ir žmonių skausmo, randu, jog nėra išmintinga rinktis mirtį, baisią, šaltą mirtį, su jos amžina tyła, o ne kančią, kad ir kažkokią, fizinę ar moralinę, kuri tą mirtį atitolintų... Tačiau šiuo atveju eina kalba apie tūkstančius gyvenimų, apie ginklo brolius, apie moteris ir vaikus... Darykit, ko tas beprotis iš jūsų reikalauja,— ir tai, kas jums regis niekšiška, atrodys didvyriška tiems, kas gyvens po jūsų ir žiūrės į jūsų veiksmus ramesne akimi ir taikys teisingesni, žmogiškesni mastą... Tikėkite: nieko nėra vertesnio už gyvybės išgelbėjimą, ir visos dorybės, visi žmonių idealai, visa, kas vadinasi garbė, ištikimybė ar kas ten bebūtų,— viskas tėra vien vaikų žaisliukai, palyginti su tuo... Jūs norit išlikti tyras baisiajame išmėginime ir išeiti iš jo herojumi; tačiau klaida tikėti, kad heroizmo viršūnė esanti būtinai mirtis. Herojiškiausias yra tas darbas, kurį sunkiausia padaryti, o numirti dažnai lengviau, negu gyventi.

GVIDAS. Jūs — mano tėvas?..

MARKAS. Ir didžiuojuosi tuo... Ir kovodamas su jumis, kovoju su pačiu savimi; ir jūsų nemylėčiau taip labai, jei pernelyg lengvai pasiduotumėte...

GVIDAS. Taip, esate mano tėvas ir tai įrodėte, nes ir jūs pasirinksite mirtį; ir kadangi aš atmetu tą šlykštų sandėrį, jūs grįšit į priešo stovyklą ir pasiduosit likimui, kurį jums prirengė Florencija. . .

MARKAS. Sūnau, čia svarbu ne aš, niekam nebenaudingas senis, kuriam beveik nebeliko gyventi, kuris niekam ne galvoj. . . Štai todėl aš ir sakau sau: neverta man ilgai kovoti savyje su sena paikybe ir stengtis iškelti savo poelgį į išminties aukštumas. . . Nežinau, kodėl aš ten eisiu. . . Mano sename kūne tebėra labai jauna siela; aš priklausau laikams, labai dar tolimiems išminties amžiui. . . Bet aš gailestauju, kad daug praeities galių man kliudo sulaužyti paiką pasižadėjimą. . .

GVIDAS. Aš sekčiau jūsų pavyzdžiu.

MARKAS. Ką tu norit pasakyti?

GVIDAS. Kad aš daryčiau kaip jūs, kad būčiau ištikimas toms praeities galioms, kurios jums atrodo bepras-mės, kurios tačiau, laimė, dar jums tebedominuoja. . .

MARKAS. Jos man nebedominuoja, kada liečiami kiti žmonės; ir jei jums savo sielai apšviesti reikalinga var-gana senio pažado auka, tai aš savo širdyje atsisakau tesėti pažadą, ir, nors kažką darytumėt, neisiu tenai. . .

GVIDAS. Tėve, gana. Kitaip galėčiau jums ištarti žodžių, kurių sūnus neprivalo sakyti tėvui, net ir klystančiam.

MARKAS. Sūnau, tarkite man visus žodžius, kokius tik pasipiktinimas gimdo jūsų širdyje. Aš juos priimsiu kaip tikros širdgėlos liudijimą. . . Mano meilė jums nepriklau-

so nuo žodžių, kuriuos jūs galit man ištarti. Tiktai, kai mane keiksite, tegu jūsų sielon į rūstybės vietą ateina protas ir kilnus gailesys. . .

GVIDAS. Jau prišnekėjom gana. Aš nebeklausysiu daugiau. Pagalvokit; įsisąmoninkit, ko jūs iš manęs reikalaujat. Tai jums šiuomet stinga proto, iškilnaus ir tau-raus proto, ir mirties baimė temdo jūsų išmintį. O aš — aš tos mirties nebijau taip labai, aš prisimenu narsumo pamokas, kurias man davėte anksčiau, kol amžius ir bergždžias sėdėjimas prie knygų dar nebuvo jūsų ištižinęs. Esam vieni šioje salėje. Niekas nematė jūsų silpnybės, o mano abu leitenantai drauge su manimi laikys paslaptį, kurią, deja, nebeilgai teks saugoti. Tegu tatau lieka palaidota mūsų širdyse, o dabar kalbėkim apie pas-kutinįjį mūsų. . .

MARKAS. Na, sūnau, to palaidoti negalima, nes am-žius ir bergždžias sėdėjimas prie knygų mane išmokė, jog niekad ir dėl jokių priežasčių nėra leistina palaidoti nė vieną gyvą žmogų. Jei manote, kad aš nebeturiu tos narsos, kuria tariatės vienas tegalys pasigirti, tai man dar lieka kita, gal ne tokia šauni ir mažiau žmonių garbstoma, nes ji mažiau blogo daro, o žmonės garbina tą, kas juos plaka. . . Šitoji narsa mane įgalins užbaigti savo pareigą.

GVIDAS. Ir ką būtent jūs turit užbaigti?

MARKAS. Tą, ką nevykusiai pradėjau. Jūs esate vie-nas iš teisėjų, bet ne vienintelis, nes visi, kam šią valan-dą lemiama gyventi ar mirti, turi teisę sužinoti, koks jų likimas ir nuo ko priklauso jų išgelbėjimas. . .

GVIDAS. Ne visai suprantu; bent viliuosi dar ne visai supratęs... Jūs sakote...?

MARKAS. Aš sakau, kad, išėjęs iš šitos salės, aš paskelbsiu liaudžiai, ką jums siūlo Princivalė ir ką jūs atmetate.

GVIDAS. Gerai, šį sykį aš supratau. Gaila, kad mes bergždžia šneka tiek toli įsitraukėm; juoba gaila, kad jūsų paklydimas verčia mane liautis gerbus jūsų senatvę. Tačiau sūnaus pareiga — ginti tėvą nuo jo paties, kada jis klysta. Pagaliau, kol Piza tebesilaiko, tol aš čia viršininkas ir jos garbės sargas. Borsai ir Torelai, aš jums pavedu savo tėvą; jūs jį saugosite, kol jo sąmonė pašviesės. Nieko neatsitiko. Niekas nieko nesužinos. Tėve, aš jums atleidžiu. Jūs man atleisit, jeigu mirties valanda prikels jūsų atmintyje tas dienas, kada jūs mane mokėte būti vyru be baimės ir silpnybės.

MARKAS. Sūnau, aš jums atleidžiu, nelaukęs mirties valandos. Aš būčiau daręs taip pat, kaip jūs. Jūs mane įkalinate, tačiau mano paslaptis yra laisva; jau per vėlu tildyti mano balsą.

GVIDAS. Ką tai reiškia?

MARKAS. Tą, kad šią pat valandą sinjorija svarsto Princivalės siūlymą.

GVIDAS. Sinjorija?.. Kas jai pasakė?..

MARKAS. Aš pats, prieš eidamas čia...

GVIDAS. Ne! Negalimas daiktas, kad mirties baimė ir senatvė būtų jus privariusios ligi tokios beprotybės, jog mano vienintelę laimę, visą mano meilę, visą mano

džiaugsmą ir jos bei mano gyvenimo tyrumą galėtų matyti į svetimas rankas, kurios visa tai svers ir matuos taip pat šaltai, kaip sveria druską, kaip matuoja aliejų savo krautuvėlėse! . . Aš dar netikiu tuo. . . Patikėsiu tik tada, kai pats persitikrinsiu. . . O tuo persitikrinęs, aš pažiūrėsiu į jus, mano senas tėve, kurį mylėjau, kurį tariausi pažįstąs, į kurį stengiausi nors kiek panašus būti,— pažiūrėsiu į jus su didžiausia nuostaba, su siaubu, su koku žiūrėčiau į nešvankią pabaisą, murdančią mus šią dieną į visą šitą purvą! . .

MARKAS. Jūs sakote teisybę, sūnau, jūs per mažai mane pažinote, ir kaltas čia aš pats. Kai prisiartinio senatvė, aš jums nieko nešnekėjau apie tai, ko ji mane die-na dienon mokė apie gyvenimą, apie meilę, apie žmonių skausmą ir laimę. . . Dažnai taip būna, kad gyveni visai šalia tų, kuriuos myli, ir nieko jiems nekalbi apie tai, kas vien ir būtų svarbu kalbėti. . . Gyveni sau, užliūliuotas praeities, ir manai, kad viskas keičiasi draug su tavimi; ir tiktai kada nelaimė tave pažadina, pamatai nustebejęs, kaip toli esama vienu nuo kitų. . . Jei būčiau jums kalbėjęs, kokių permainų įvyko mano širdyje, kiek tuštybių iš jos pasitraukė ir kiek į jų vietą atėjo tikrovės išmanymo,— aš nestovėčiau šiandien priešais jus kaip vargšas nepažįstamasis, kurį esate nusiteikę niekinti. . .

GVIDAS. Aš laimingas, kad pažinau jus taip vėlai. . . O visa kita — kuo toliau, tuo blogiau. Žinau iš anksto, ką sinjorija nutars. Išties, pernelyg lengva šitaip gelbėtis vieno žmogaus sąskaita; tokiai pagundai neatsispirių net

kilnesnės širdys, negu tų miesčionių, drebančių dėl savo prekystalių. Tačiau šitokios aukos iš manęs reikalauti jie negali! Nei jie, nei kas kitas. Aš jiems atidaviau kraują ir nemigo naktis, visus ilgos apsupties vargus, visas kančias,— gana, baigta! Visa kita priklauso man; aš nepasiduosiu sinjorijos valiai; ir aš neužmiršiu, kad tebesu viršininkas čia. Galų gale dar man lieka trys šimtai stradiotų, kurie klauso tik mano balso ir kuriems nieko nereikia bailių patarimai!..

MARKAS. Jūs klystate, sūnau. Pizos sinjorija, tie miesčionys, kuriuos jūs niekinate, dar nežinodami, ką jie nutars, priešingai, parodė nelaimėje nuostabų kilnumo ir tvirtumo pavyzdį. Jie nenorėjo būti išgelbėti moters gėdos ir meilės auka, ir, kai aš su jais skyriausi, eidamas pas jus, pašaukė Vaną, ketindami pasakyti jai, kad miesto likimą atiduoda į jos rankas.

GVIDAS. Kaip!.. Jie drįso!.. Kada manęs nebuvo, jie drįso pakartoti jai nešvankius to gašlaus satyro žodžius!.. Mano Vanai!.. Tik pagalvoti apie jos skaistų veidą, kurį vien žvilgsnis verčia rausti, kuriame visos drovos be perstogės tviska, tarytum gaivindamos tolydžio jos grožio spindesį!.. Mano Vana priešais juos, priešais tuos senius su blizgančiom akim, priešais pirkliapalaidžius, išblyškusius, šypsančius veidmainiškai, kurie pirmiau jos baiminosi it šventenybės!.. Tai jie kalbės jai: Eik tenai, viena ir nuoga, kaip jis reikalauja... Eik atiduoti savo kūno, kurio niekas nedrįsdavo net geismu užliesti, tiek jis atrodė tyras, kurio net aš, jos vyras, nedrįsda-

vau atidengti kitaip, kaip tik maldaudamas savo rankas, saikindamas savo akis, kad tik būtų nekaltos ir skaisčios, kad tik nesudrumstų jo nederamu drebuliu... Ir štai dabar, kai aš kalbu, jie, ten susirinkę, sako jai... Jie tvirti ir kilnūs: jie neverčia eiti, jeigu ji nenori... Ir kaipgi jie elgtųsi kitaip, kol aš čia tebesu?.. Jie klausia tiktai jos sutikimo... O mano, mano sutikimo — kas klausė?..

MARKAS. Argi ne aš, sūnau? Jeigu aš jo negausiu, ateis jie...

GVIDAS. Tegul sau eina; o Vana jiems duos atsakymą už mus abu.

MARKAS. Tikiuosi. Jei tik jūs sutiksit su tuo, ką ji atsakys.

GVIDAS. Ką ji atsakys!.. Vadinasi, jūs abejojate ja? Juk jūs ją pažįstate; jūs gi matėte ją visą laiką, nuo pat pirmutinės valandos, kada, gėlėmis išdabinta, vienintelės meilės šypsniu švitėdama, ji peržengė slenkstį į šitą pačią salę, kur jūs ketinate ją parduoti, kur jūs drįstate abejoti vieninteliu atsakymu, kokį moteris gali duoti tėvui, užsimiršusiam ligi tiek, jog nori, kad jo marti...

MARKAS. Sūnau, kiekvienas mato kitame tai, ką mato savy pačiame; ir kiekvienas pažįsta kitą skirtingai, ir tokiu mastu, kiek išgali jo sąmonė...

GVIDAS. Taip, tai štai kodėl aš jus taip menkai pažinau... Tačiau jei mano akys turėtų ir antrusyk šitaip atsimerkti, kad ir antrusyk pamatytų šitokius žiaurios paklydimus,— dievaži, verčiau jas būtų užmerkti amžinai!..

MARKAS. Jos atsimerks, sūnau, kai sutviks juo didesnė šviesa. Ir jei aš taip kalbu, tai todėl, kad mačiau Vanoje tam tikrą jėgą, kurios jūs neįžiūrėjote, kuri man neleidžia abejoti jos atsakymu. . .

GVIDAS. Jei jūs neabejojate, aš tuo labiau. O jos atsakymą aš priimu, čia pat ir iš anksto, akiai ir neatšaukiamai. Jei jis ne toks, kaip mano, tada mes nepažinome vienas kito nuo pat pirmos valandos ir iki šios paskutinės dienos. Tada visa mūsų meilė tebuvo vien didelis melas, kuris nūn virsta į nieką, tada visa, ką joje garbinau, tebuvo vien čia, šioje vargšėje galvoje, per daug pasitikinčioje, vos ne patrakusioje, šioje nelaimingoje širdyje, pažinojusioje vien laimę ir mylėjusioje vien fantomą! . .

III SCENA

Tie patys; Vana

* *Girdėti lauke neaiškūs minios balsai, jie kartoja vardą „Mona Vana“. Dūrys gilumoje atsidaro, ir į salę žengia V a n a, vieniša, išblyškusi, o tarpduryje spaudžiasi, už kits kito slėpdamiesi, vyrai ir moterys, kurie nedrįsta eiti į vidų*

GVIDAS (*pamatęs Vaną, puola jos pasitikti, ima už rankų, glosto jai veidą, glamonėja ją karštai*). Manoji Vana! . . Ką jie padarė! . . Ne, ne, nekartok, ką jie tau sakė! . . Leisk man žiūrėti į tavo veidą ir skendėti tavo akyse. . . O! Visa liko tyra ir skaistu, kaip vandenys, kur

angelai prausiasi! . . Jie negalėjo sutepti nieko iš to, ką aš mylėjau, ir visos jų kalbos krito, kaip kristų akmenys, sviesti į dangų, nė akimirksniui nesudrumstę jo žydrynės! Kai jie išvydo šias akis, jie tavęs neprikalbinėjo, tu esi tikras. . . Jie nereikalavo atsakymo; tavo akių skaistuma jiems atsakė. Ji paskleidė nepereinamas šviesos ir meilės marios, skiriančias jų mintis nuo tavųjų. . . O dabar, žiūrėk, prieik arčiau. . . Čia yra žmogus, kurį aš vadinu savo tėvu. . . Matai, jis nuleido galvą; jo balti plaukai slepia jį. . . Reikia jam atleisti, jis senas ir klysta. . . Reikia turėti pagailos; reikia pasistengti; tavo akys nevalios jo įtikinti, kad jis galvoja klaidingai,— tiek jis toli nuo mūsų. . . Jis mūsų nebepažįsta; mūsų meilė praėjo pro jo apakusią senatvę it pavasario lietus pro pliką uolą. . . Jis nepamatė nė vieno jos spindulio; jis nenugirdo nė vieno mūsų bučinio. . . Jis mano, kad mes mylimės taip, kaip tie, kurie nesimyli. . . Jam reikia žodžių, kad suprastų. . . Eik, duok jam atsakymą.

VANA (*prieidama prie Marko*). Tėve, aš eisiu šį vakarą.

MARKAS (*jį bučiuodamas į kaktą*). Vaikuti, aš žinojau. . .

GVIDAS. Kaip? . . Ką tu jam pasakei? . . Ar tu jam kalbi, ar man?

VANA. Tau irgi, Gvidai. Aš paklausysiu šį vakarą. . .

GVIDAS. Paklausysi — ko? Tai svarbiausia: o aš dar nežinau. . .

VANA. Aš eisiu šį vakarą į Princivalės stovyklą.

GVIDAS. Atsiduoti jam, kaip jis reikalauja?

VANA. Taip.

GVIDAS. Numirti su juo?.. Pirma jį nužudyti?.. To aš nepagalvojau... Tuo tikslu, tik tuo tikslu, tai aš su-prasčiau visa... .

VANA. Aš jo nežudysiu; miestas vis tiek būtų paim-tas... .

GVIDAS. Kaip?.. Vadinasi, tu... . Tai tu jį myli?.. Tu jį mylėjai... . Nuo kada tu jį myli?.. .

VANA. Aš jo nepažįstu; niekad jo nesu mačiusi... .

GVIDAS. Bet žinai bent, koks jis yra?.. Jie tau tur-būt kalbėjo... . Jie tau sakė, kad jis... .

VANA. kažkas man ką tik sakė, kad jis esąs senis, daugiau nežinau nieko!.. .

GVIDAS. Jis ne senis!.. Jis jaunas, gražus... . Daug jaunesnis už mane... . Tačiau kodėl jis nepareikalavo ko nors kito?.. Aš būčiau surištom rankom tenai nuėjęs, klupsčiomis, kad tik išgelbėčiau savąjį miestą... . Aš bū-čiau tremtin išėjęs, vienišas, vienišas ir vargas su ja, klajoti visą likusį gyvenimą ir rinktis išmaldą tuščiuose vieškeliuose... . Tačiau šita niekšinga barbaro užmačia!.. . Niekados, jokiais laikais, jokio krašto istorijoje nugalėto-jas nebūtų turėjęs išūlumo... . (*Eina prie Vanos, apkabina ją*) O, Vana! Manoji Vana!.. Aš vis dar netikiu!.. Tai ne tu išstarei anuos žodžius!.. Aš nieko negirdėjau, ir vėl viskas gerai. Tai buvo mano tėvo balsas, išėjęs iš sienų... . Pasakyk man, kad aš klystu ir kad visa mūsų meilė ir visa tavo drova sakė ne, šaukė ne, kada reikėjo

duoti atkirtį tokiam begėdiškam pasirinkimo siūlymui!.. Aš tegirdėjau tik pavėlavusį aidą... Tu gauni suardyti nelytėtą tylą. Matai, visi klauso; niekas nežino nieko; tu turi ištarti pirmąjį žodį... Tark jį, Vana, kad jie tave atpažintų; tark jį greitai, Vana, kad jie sužinotų mūsų meilę, kad piktas sapnas išsisklaidytų... Tark žodį, kurio aš laikiu ir kuris turi būti ištartas, kad galų gale įgautų paramą visa, kas dabar gali sugriūti manyje!..

VANA. Žinau, žinau, Gvidai, kad tau tenka sunkiau-sioji dalis... .

GVIDAS (*ją instinktyviai atstumdamas*). Bet aš ją ne-
šu vienišas!.. Nes kas myli, tas vienas neša visą naštą!..
Tu nemylėjai manęs... Bepigu tiems, kas neturi širdies...
Jiems tai tik įvairybė... galbūt pramoga... A! Bet aš mo-
kėsiu padaryti, kad toji pramoga neįvyktų!.. Aš dar te-
besu viršininkas, nors kažką sakytumėt ar darytumėt!..
O ką tu sakysi, jei aš sumaištausiu?.. Jei tave uždarysiu
čia štai, po šita sale, dailiame kalėjime, švariame kalėji-
me, su šviežiais įrengtomis kameromis, ir pastatysiu savo
stradiotus prie visų grotų, ir palaikysiu tave tenai tol,
kol užges tavoji ugnis ir šiek tiek atvės tavasis heroiz-
mas?.. Tad eikit, imkit ją, aš įsakau... Eikit, vykdykit!..

VANA. Gvidai, tu gi žinai... .

GVIDAS. Kad jie neklausys?.. Niekas nieko neda-
rys?.. Ei, Borsai, Torelai, ar jūsų rankos suakmenijo?..
Ar jūs mano balso nebegirdit?.. Ir jūs, kas lauke, kas
klausotės už durų, ar girdit mano balsą?.. Nuo mano riks-
mo uolos gali plyšti!.. Eikit į vidų, imkit ją, ji jūsų vi-

sų! .. Aš suprantu, jie bijo... O, jie nori gyventi! .. Jiems gyventi, o man mirti! .. Viešpatie, kaip tai be galo lengva! .. Vienas prieš minią! .. Vienas mokėk už visus! .. Ir kodėl aš, o ne jūs? .. Jūs gi visi turit žmonas! .. (*Ištraukia iki pusės kardą ir eina prie Vanos*) O jeigu man geriau mirtis, negu mūsų gėda? .. Apie tai tu nepagalvojai... Na taip, na taip, žiūrėk... Užtenka tiktai vieno mosto...

VANA. Gvidai, tu tai padarysi, jei meilė tau lieps...

GVIDAS. Jei meilė tau lieps... Kalbėk sau apie meilę, kurios tu nepažįsti! .. Tu niekad nemylėjai! .. Aš tave matau šiandien sausesnę už dykumą, dėl kurios viską iššvaisčiau... Nieko, nė vienos ašaros! .. Aš tau buvau tik užuovėja prireikus... Jeigu nors vieną minutę...

VANA. Gvidai, tu juk matai, aš nebeturiu jėgų kalbėti... Pažvelk į mano veidą... Aš stingstu, aš mirštu...

GVIDAS (*staiga apkabina ją*). Eikš į mano glėbį, Vana... Čia tu gyvensi...

VANA (*išsivaduoja, išsiliesia*). Ne, ne, ne, ne, Gvidai... Aš žinau... Aš negaliu pasakyti... Visas mano stiprumas žus, jei bent vieną žodį ištarsiu... Aš negaliu... Aš noriu... Aš esu apsisprendusi, aš žinau, aš tave myliu, aš tavo dėka esu, kas esu... Aš galbūt baisi... Ir vis dėlto aš eisiu! eisiu! eisiu! ..

GVIDAS (*atstumia ją*). Gerai, eik sau, eik sau, nešdinakis, išnyk, man nebelieka nieko, išnyk, aš nebeturiu tavęs...

VANA (*griebia jam už rankų*). Gvidai...

GVIDAS (*ją atstumdamas*). O! Nelaikyk manęs savo šiltom ir minkštom rankom... Mano tėvas teisybę sakė; jis geriau tave pažino... Tėve, štai ji... Tėve, tai jūsų kūrinys... Užbaikit jį tad, eikit iki galo!... Veskit ją į palapinę... Aš liksiu čia; aš matysiu, kaip jūs nueinat... Tik nemanykit, kad aš priimsiu savąją dalį duonos ir mėsos, kurios apmokėti ji nueis!.. Man belieka vienas dalykas, ir jūs greit sužinosit...

VANA (*glaudžiasi prie jo*). Gvidai, pažiūrėk į mane... Neslėpk akių nuo manęs... Tai tik grasinimas... Pažiūrėk... Aš noriu matyti...

GVIDAS (*žiūri į ją ir atstumia ją šaltai*). Pažiūrėk... Atsitrauk, aš tavęs nebepažįstu... Tau reikia skubėti, jis laukia, vakaras temsta... Nesibaimink, būk rami... Argi mano akys tokios, kaip žmogaus, kuris tuojau padarys beprotybę?.. Negi būtinai turėčiau mirti, kad meilė žuvo... Tik mylinčiųjų protas apsilpsta... manasis atgavo jėgas... Aš permačiau meilę iki gelmių, meilę ir gėdą... Aš nebeturiu ko daugiau pasakyti... Ne, ne, atgniaužk pirštus... jie nebesulaikys meilės, kuri tolsta... Baigta, visiškai baigta... Nė pėdsako nelieka... Visa praeitis žūsta, ateitis taip pat... O, taip, šitie maži pirštai, tos tyros akys ir tos lūpos... Aš tikėjau jomis kitados... Man nebelieka nieko... (*Atstumia vieną ir kitą Vanos ranką*) Nieko, visiškai nieko, mažiau nei nieko... Sudieu, Vana, išei, sudieu... Tu eini tenai?..

VANA. Taip...

GVIDAS. Tu nebegrįši?..

VANA. Grįšiu. . .

GVIDAS. Matysim. . . A! Gerai. . . Matysim. . . Kas man būtų pasakęs, kad mano tėvas ją pažino geriau nei aš? . .
(Jis sverdinėja, atsiremia į vieną iš marmuro kolonų. Vana išeina, viena, lėtai, neatsigręždama)

P i r m o v e i k s m o p a b a i g a

ANTRAS VEIKSMAS

- * *Princivalės palapinė. Betvarkiška prabanga. Ant sienų šilkai ir auksas. Ginklai, krūvos brangių kailių, didelės skrynios, perpildytos brangenybėmis ir žvilgančiais audeklais. Gilumoje įeinamoji anga, pri dengta užuolaidomis*

I SCENA

Princivalė, Vėdijas

- * *Princivalė stovi prie stalo, tvarko pergamentus, planus ir ginklus. Įeina Vėdijas*

VEDIJAS. Gautas laiškas nuo respublikos komisaro.

PRINCIVALĖ. Nuo Trivulcijo?

VEDIJAS. Taip. Meseras Maladura, antrasis komisaras, dar negrįžo.

PRINCIVALĖ. Reikia manyti, kad Venecijos armija, grasinanti Florencijai nuo Kazentino pusės, nebus taip lengvai nugalėta, kaip jie tikėjosi... Duok laišką. *(Ima laišką ir skaito)* Jis paskutinįsyk perduoda man įsakymą auštant pradėti tvirtovės šturmą. Kitaip — man areštas tučiuojau... Gerai, naktis priklauso man... Areštas tučiuojau!... Jie nieko neįtaria!... Jie vaizduojasi dar galį senais žodžiais pagąsdinti žmogų, kuris laukia vienintelės savo gyvenimo valandos... Grasinimas, areštas, šnipų pa-

rodymai, teismas, kas dar?.. Aš žinau, ką tai reiškia... Seniai jie būtų mane areštavę, jei galėtų, jei drįstų...

VEDIJAS. Meseras Trivulcijas, įteikęs laišką, pasakė, kad po manęs tuojau ateis jis pats.

PRINCIVALĖ. Pasiryžo, galų gale?.. Tai bus lemiamas susitikimas, ir tasai nupiepęs plunksnagraužėlis, kuris čia atstovauja visai slaptajai Florencijos galybei ir bijo man pažvelgti į akis, tasai išblyškęs dvasnelė, kuris neapkenčia manęs pikčiau nei giltinės, praleis šią naktį taip, kaip niekad negalvojo... Matyt, potvarkiai yra itin svarbūs, jei susiimti su žvėrimi jis lenda į patį jo narvą... Kas stovi sargyboj prie palapinės?

VEDIJAS. Du seni kareiviai iš Galisijos, jūsų samdiniai. Vienas, jei gerai pažinau, yra Ernandas, kitas, regis, Diegas...

PRINCIVALĖ. Gerai. Jie manęs klausytų net tada, jei liepčiau apkalti geležiniais dievą tėvą... Jau temsta. Liepk žibinti lempas. Kelinta valanda?

VEDIJAS. Ką tik baigėsi devinta.

PRINCIVALĖ. Markas Kolona negrižo?..

VEDIJAS. Liepiau sargybiniams jį vesti pas jus tuoj, kai tik pereis stovyklos ribą.

PRINCIVALĖ. Jis turėjo būti čia prieš devynias, jeigu siūlymas atmestas... Tai lemiamoji valanda... ir mano gyvenimas sudėtas į ją, kaip kaliniai kad sudeda laivą išsipūtusiomis burėmis į stiklo rutulį draug su savo svajonėmis... Keista, kad žmogus gali sudėti savo likimą, sa-

vo protą ir širdį, savo dalią ir nedalią į tokį trapų daiktą, kaip moters meilė... Pats iš to nusijuokčiau, jei šis dalykas nebūtų stipresnis už mano juoką... Markas negrižta... Vadinas, ji turi ateiti... Eik pažiūrėti, ar jau iškeltas žiburys, duodas man sutikimo ženklą; pažiūrėk, ar jau yra šviesa, kuri dangumi lydės ją, ateinančią aukotis už visus, ateinančią išgelbėti manęs ir savo žmonių drauge... O ne, eisiu aš pats... Nedera, kad kito akys, net draugo akys, sužinotų bent minute pirmiau apie laimę, kurios aš laikiu nuo pirmųjų vaikystės dienų... (*Jis eina prie palapinės angos, pakelia užuolaidą ir žiūri į tamsą*) Žiburys, Vedijau! Žiūrėk, jis šviečia, žėrėte žėri tamsoje!.. Taip, ji turėjo iškelti varpinės viršūnėje... Jis kabo virš patamsių... Vienintelė šviesa, žibanti mieste... O! Piza niekadoms nebuvo pasidabinusi puikesne gėle, ilgiau laukta ir labiau netikėta!.. O, šaunūs Pizos piliečiai! Jūs šį vakarą kelsit neužmirštamą puotą, o aš turėsiu daugiau džiaugsmo, negu kad būčiau išgelbėjęs savo gimtąjį miestą!..

VEDIJAS (*griebia jam už rankos*). Einam į palapinę. Meseras Trivulcijas ateina iš anos pusės...

PRINCIVALĖ (*įeina į palapinę*). Iš tiesų! Reikia dar... Kalba bus trumpa... (*Eina prie stalo ir dėsto ant jo popierius*) Ar turi jo visus tris laiškus?

VEDIJAS. Turiu tik du.

PRINCIVALĖ. Du mano nutvertus ir šio vakaro įsakymą?

VEDIJAS. Štai du pirmesnieji ir štai paskutinis, kurį jūs sugniauzėte.

PRINCIVALĖ. Jau girdžiu jį ateinant. . .

* *Sargybinis pakelia užuolaidą, įeina Trivulcijas*

II SCENA

Tie patys; Trivulcijas

TRIVULCIJAS. Ar jūs pastebėjot nepaprastą šviesą, duodančią signalus iš varpinės viršūnės? . .

PRINCIVALĖ. Jūs manot, kad tai signalai? . .

TRIVULCIJAS. Aš tuo neabejoju. Turiu su jumis pakalbėti, Princivale. . .

PRINCIVALĖ. Klausau jūsų. Palik mus, Vedijau; tik toli nenuaik, būsi man reikalingas. . .

* *Vedijas išeina*

TRIVULCIJAS. Jūs, Princivale, žinote, kaip aš jus vertinu. Aš tai įrodžiau daugeliu atvejų, kuriuos jūs atmenate; yra daug kitų tokių atvejų, kurių jūs nežinote, nes Florencijos politika, kurią žmonės vadina klastinga, nors yra tik gudri, reikalauja, kad daug dalykų nebūtų sakoma net tiems, kas prileidžiami prie intymiausių paslapčių. Mes visi paklūstame šiems gilios prasmės reikalavimams ir turime kiekvienas vyriškai nešti tą slėpinių naštą, nes jie sudaro mūsų tėvynės intelektualinę galybę. Jums tebūnie gana žinoti, kad aš visada palaikiau vyriausybės sprendimus, kuriais jūs, nepaisant jauno amžiaus ir neži-

nomos kilmės, buvote skiriamas vis į aukštesnes vietas, vadovauti geriausioms Respublikos armijoms. Beje, gailėtis dėl to nereikėjo. Tačiau pastaruoju laiku susidarė jums priešinga partija. Aš iš didelio draugiškumo atskleidžiu jums, kas prieš jus rezgama, nors nežinau, ar tuo nepažeidžiu savo tiesioginių pareigų. Kita vertus, siauras pareigos supratimas dažnai būna pragaištingesnis už plačiausią liberalizmą. Taigi aš jums pranešu, kad esate žiauriai kaltinamas dėl neryžtingumo ir delsimo. Kai kas abejoja net jūsų ištikimybe. Yra gauta slaptų informacijų, visiškai tikslų, tuos įtarimus patvirtinančių. Jos padarė blogiausią įspūdį tai asamblėjos daliai, kuri jau ir be to buvo jums nepalanki. Prieita iki to, jog imta svarstyti, ar nereikėtų jus areštuoti ir atiduoti teismui. Laimė, aš laiku apie tai sužinojau. Nuvykau į Florenciją ir jų įrodymus nesunkiai atrėmiau savais įrodymais. Aš laidavau už jus. Dabar jums eilė pateisinti mano pasitikėjimą, niekad nė trupučio nesusvyravusį; nes mes žuvę, jeigu jūs ir toliau delsite. Mano kolega, meseras Maladura, yra Bibijenoje užsachuotas Venecijos armijos. Kita armija žygiuoja ant Florencijos iš šiaurės. Kyla klausimas, ar atsilauks miestas. Viskas gali pasitaisyti, jeigu jūs pradodate tą ilgai lauktą šturmą. Tada mums atsipalaiduoja geriausia armija ir vienintelis karvedys, kurį visados vainikavo pergalė; tuo atveju mes galėsime grįžti į Florenciją iškelta galva, su triumfo iškilme, kuri iš jūsų buvusių priešų padarys karščiausius jūsų šalininkus ir gerbėjus.

PRINCIVALĖ. Jūs jau pasakėte visa, ką turėjot pasakyti? . .

TRIVULCIJAS. Beveik; dar tik aplenkiau tylomis savo didžiai nuoširdų jums palankumą, kuris per visą laiką, kiek jus pažįstu, tiktai augo manyje. . . Jis augo net toje keblioje padėtyje, į kurią mus dažnai stato įstatymai, beveik prieštaringi, reikalaudami, kad vyriausiojo kariuomenės vado valdžia kai kuriais pavojingais momentais būtų atsveriamą Florencijos slaptosios galybės, kuriai nūn tarp ginklų spindesio atstovauju aš, menkas žmogelis. . .

PRINCIVALĖ. Šitas įsakymas, mano ką tik gautas,— jūsų duotas? . .

TRIVULCIJAS. Taip.

PRINCIVALĖ. Čia jūsų rašysena, taip?

TRIVULCIJAS. Neginčijamai; kodėl jūs abejojate?

PRINCIVAIĖ. O šie du laiškai? Jūs juos pažįstate?

TRIVULCIJAS. Galbūt. . . Aš nežinau. . . Kas juose rašoma? . . Man reikėtų žinoti. . .

PRINCIVALĖ. Nėra reikalo, aš žinau.

TRIVULCIJAS. Jūs, vadinasi, tuos du laiškus nutvėrėte, kaip aš ir norėjau. . . Matau, mano planas pavyko.

PRINCIVALĖ. Aš jums ne mažas vaikas. Nesigriebkite tokių niekingų išsisukinėjimų ir neuždelskim šio pokalbio, kurį aš noriu greičiau užbaigti, kad galų gale atsiimčiau atlygį, kuriam joks triumfas Florencijoje niekados neprilygs! . . Jūs čia įskundinėjat visus mano veiksmus, melagingai, niekšišškai, be jokio įmanomo motyvo, vien todėl, kad jums malonu kenkti ir kad norit iš anksto pa-

teisinti nedėkingą šykštuolę Florenciją, kuri dreba, kad kartais neatsieitų per brangiai, kai reiks atsilyginti laimėjusiam karą samdininkui. . . Viskas čia iškreipta su tokiu klastingu buklumu, jog aš net pats imu tarpais abejoti savo nekaltumu! . . Jūsų liguisto, gaizaus pavydo, jūsų baisios neapykantos viskas čia perversta, suniekinta, subjaukota nuo pirmų apsupties dienų iki pat tos laimingos valandos, kada man atsivėrė akys, ir aš ryžausi galiausiai pateisinti jūsų įtarinėjimus. Aš nurašydinau tiksliai jūsų laiškus; aš juos nusiunčiau į Florenciją. Aš nutvėriau ir atsakymus. Jumis patikėjo — užteko jūsų žodžio. Patikėjo tuo mieliau, kad jie patys pakišo planą jūsų kaltinimams. Mane teis, manęs neišklausę, ir nusmerks mirti. . . Žinau, po tokių skundų, net jei archangelų nekaltybe spindėčiau, aš nebeįstengčiau atremti visko, kuo esu kaltinamas. . . Štai kodėl aš pašokau, sutraukiojau silpnas jūsų intrigų gijas ir užbėgau jums už akių. . . Iki šiol nebuvau išdavikas; tačiau po šitų dviejų laiškų aš rengiu jums pražūtį. . . Šį vakarą aš jus parduosiu, jus ir tuos niekingus Florencijos šeimininkus, parduosiu taip žiauriai, taip naikinamai, kaip tiktai begalima. . . Manau, jog niekad gyvenime nesu padaręs išganingesnio darbo, koki padarysiu, kada nužeminsiu, kiek tiktai galėsiu, vienintelį miestą, kuris neištikimybę kelia į pilietinių dorybių rangą ir norėtų, kad klasta, veidmainystė, nedėkingumas, niekšiškumas ir melas viešpatautų pasauliui! . . Nuo šio vakaro mano dėka jūsų amžinasis priešas, Piza, kuri jums neduoda ir neduos, kol gyva bus, išeiti iš savo sienų ir

gadinti pasaulį,— nuo šio vakaro mano dėka Piza bus išgelbėta ir pakils iš naujo su jumis grumtis... O, nesikelkit, nedarykit beprasmių mostų... Aš ėmiausi priemonių, jūsų dalia neišvengiama; jūs mano galioje; kai turiu jus, regis, turiu savo galioj ir Florencijos likimą...

TRIVULCIJAS (*išsitraukia durklą ir greit smogia juo Princivalei*). Dar ne... Kol mano rankos laisvos...

PRINCIVALĖ (*instinktyviai ranka nukreipia smūgį, durklas švysteli aukštyn, užgauna jam veidą. Jis sugriebia už riešo Trivulcijui*). Ak šitaip!... Nesitikėjau tokio nuožmumo sąjūdžio... Štai jūs mano rankose, jūs jaučiat, kad viena ranka galiu jus padėti kur noriu... O štai jūsų durklas... Pakaktų jį tik nuleisti... Jis tartum pats ieško jūsų gerklės... Jūs nemirkčiojate... Vadinas, nebijote?...

TRIVULCIJAS (*šaltai*). Ne, smeikit durklu, jūs turit teisę. Aš aukojau savo gyvybę...

PRINCIVALĖ (*paleidžia jo ranką*). O, iš tiesų?.. Betgi, tokiu atveju, tai įdomu, ką jūs padarėt... Netgi nepaprasta... Net iš mūsų, kariškių, nedaug rastųsi tokių, kur taip pultų kaktomušais su giltine, ir nebūčiau manęs, kad tokiam smulkiame kūne...

TRIVULCIJAS. Taigi, jūs, nuolat nuogais kardais švaistydamiesi, manot, kad ir nėra kitokios narsos, kaip ta, kur blizga ant ilgos geležtės galo...

PRINCIVALĖ. Gal ir jūsų tiesa... Tiek to... jūs nesate laisvas, bet jums nieko blogo nebus... Mudu tarnaujam skirtingiems dievams... (*Šluostosi kraują, tekantį per*

veidą) A! Kraujas bėga... Smūgis nebuvo prastas... Kiek per skubus, bet gana smarkus... Šiaip ar taip, nedaug te-trūko... O sakykit, ką jūs darytumėt, jei šitaip turėtumėt tą, kas jūsų vos nepasiuntė vienu mostu į aną pasaulį, kur niekas nerodo noro keliauti?..

TRIVULCIJAS. Aš jo nepasigailėčiau.

PRINCIVALĖ. Nesuprantu jūsų... jūs, išties, keistas... Prisipažinkit, kad rašyti tokius laiškus buvo žemas daiktas... Aš liejau kraują trijuose dideliuose mūšiuose; dariau geriausiai, ką tik galėjau, ir vis jūsų labui; narsiai tarnavau tiems, kas mane išrinko, ir nė šešėlio neištikimybės nebuvo mano širdyje... Jūs turit šitai žinoti, nes šnipinėjot mane... Ir vis dėlto savo laiškuose, iš neapykantos, iš pavydo ar šykštumo, jūs apmeluojat visa, ką tik aš dariau jūsų išgelbėjimui, jūs sąmoningai klaidinat žmones, jūs kaupiat šmeižtus...

TRIVULCIJAS. Faktai buvo pramanyti, bet tai neturi reikšmės. Svarbu, jog artėjo pavojinga valanda, kada samdytas kareivis, išpuikęs dėl dviejų ar trijų pergalių,— skaičius mažai keičia dalyką,— nebenori klausyti šeiminkų, jį pasamdžiusių, kurie turi aukštesnių tikslų, negu jis. Toji valanda išmušė, tą man rodo štai ši padėtis. Jus jau per daug mylėjo Florencijos liaudis. Mūsų dalykas — pašalinti stabus, liaudies susikurtus. Liaudis už tai kurį laiką pyksta ant mūsų truputį, betgi ji pati mus pastatė žaboti jos atsitiktinių kaprizų. Ji savo labai išmano kur kas geriau, negu manoma, ir kai mes nugriaunam tą, ką ji per daug dievina, tai ji jaučia, kad mes, net prieš ją

veikdami, vykdome kaip tiktai jos valią. Štai dėl ko aš nusprendžiau, jog priėjo laikas duoti ženklą, kad atsirado naujas stabas. Aš išpėjau Florenciją. Ji žinojo iš anksto, ką mano melai iš tikrųjų reiškė...

PRINCIVALĖ. Laikas nepriėjo ir nebūtų priėjęs, jei ne jūsų šlykštūs laišškai...

TRIVULCIJAS. Jis galėjo prieiti, o to pakako...

PRINCIVALĖ. Kaip! Žmogų visiškai nekaltą, vien įtariamą, paaukoti be jokio gailesčio tik todėl, kad jis galbūt galėtų kada tapti pavojingas...

TRIVULCIJAS. Vienas žmogus nereiškia nieko prieš Florenciją.

PRINCIVALĖ. Tad jūs, vadinasi, tikite Florencija, tikite jos likimu, jos darbais, jos gyvenimu?.. Vadinasi, ji yra kažkas tokio, ko aš nesuprantu?..

TRIVULCIJAS. Taip, aš tikiu tiktai ją; visa kita man yra niekas...

PRINCIVALĖ. Pagaliau, galimas daiktas... Ir jūsų teisybė, kadangi jūs tuo tikite... Aš neturiu tėvynės... Aš negaliu žinoti... Man regis kartais, jog pasigendu tėvynės... Tačiau aš turiu ką kita, ko jūs neturėsit niekad, ko niekas niekad neturėjo tiek, kiek aš!.. Ir tai ateis man tuoj, tučtuojau, čionai pat. Šitai man atsveria viską... Išeikit, skirkimės, mes neturim laiko toms mįslėms svarstyti... Mes esame tolimi vienas kitam ir vos liečiamės... Kiekvienas žmogus turi savąją dalią... Vienam tai yra jo idėja, kitam — jo troškimas... Ir jums taip pat skaudu būtų išsižadėti savo idėjos, kaip man — savo troškimo...

Ir to, ir to siekiame iki galo, jei turime savy daugiau ug-
nies nei daugumas žmonių... Ir tai, ką darome, yra tei-
singa, nes juk taip maža tesame laisvi. Sudieu, Trivulci-
jau; mudviejų keliai skiriasi... Duokit ranką.

TRIVULCIJAS. Dar ne... Aš jums ištiesiu ranką, kada
bausmė...

PRINCIVALĖ. Tebūnie. Šiandien pralošit, rytoj išlo-
šit... (*Šaukia*) Vedijau!

* *Įeina V e d i j a s*

VEDIJAS. Ponas vade!.. Kaip? Jūs sužeistas?.. Krau-
jas bėga...

PRINCIVALĖ. Mažmožis... Pašauk abu sargybinius.
Tegu jie išveda šį žmogų, tik be žiaurumų, be skaudini-
mo... Tai priešas, kurį aš myliu... Tegu jį padeda sau-
gioje vietoje, ir kad niekas jo nepamatytų... Jie atsako
už jį. Paleis, kai aš įsakysiu...

* *V e d i j a s išeina, išsiveda T r i v u l c i j ą. Princi-
valė prieš veidrodį žiūrisi, kur sužeistas*

PRINCIVALĖ. Išties, kraujas bėga taip, lyg būtų už-
gauta arterija. Žaizda negili, bet jis man perbrėžė pusę
veido... Kas galėjo manyti, kad toks nupiepęs, išblyškęs
žmogynas...

* *Grįžta V e d i j a s*

Jau padaryta?..

VEDIJAS. Taip. Ponas vade, jūs žudote save...

PRINCIVALĖ. Aš žudau save! O! Norėčiau taip save žudyti iki pat mirties!.. Aš save žudau, Vedijau!.. Tačiau pasaulis nėra matęs, kad šitaip žmogus teisingu kerštu užsikariautų vienintelę palaimą, apie kurią svajojo nuo tada, kai tik svajoti išmoko!.. Aš jos būčiau laukęs ir tykojęs, į ją būčiau veržęsis per baisiausius nusikaltimus, nes ją privalau pasiekti, nes ji man priklauso; ir dabar, kada mano laimingoji žvaigždė atneša man ją ant savo sidabrinių spindulių dėlei teisybės, dėlei pagailos, jūs sakote: jis žudo save!.. Vargšai žmonės be ugnies!.. Vargšai žmonės be meilės!.. Argi tu nejauti, kad mano likimas šią valandą sveriamas danguje ir kad man lemiamą šimto laimingųjų, tūkstančio mylinčiųjų dalia!.. O, aš tai žinau gerai! Man artėja akimirka, kurioje visi, kam lemtas kilnus triumfas ar didelis negandas, atsiduria stauga savo būties viršūnėje, kame visa juos kelia, visa juos svaigina, kame visa jiems duodama!.. Tai argi be galvoj tuomet aplinka ar pasekmės... Tik žinome gerai, kad žmogus nėra sutvertas tokiems dalykams, ir kas gauna jų svorį kelti, tas sugniūžta...

VEDIJAS (*prieina su baltais tvarsčiais*). Kraujas vis bėga. Leiskit, aprišiu jums veidą.

PRINCIVALĖ. Aprišk, jei reikia... Tik pasistenk, kad tvarstis neuždengtų akių, nekliūtų lūpomis... (*Žiūrisi veidrodyje*) Ach! Atrodau kaip ligonis, pabėgęs nuo chirurgo, o tuo tarpu esu įsimylėjęlis, laukias pasitikti savąją meilę... Ne taip, ne taip... O tu, mano Vedijau, vargše mano Vedijau,—kur tu pasidėsi?

VEDIJAS. Aš, ponas vade, su jumis eisiu.

PRINCIVALĖ. Ne. Likis nuo manęs. . . Aš nežinau, kur eisiu ir kas su manim bus. . . Tu išsigelbėsi vienas, niekas tavęs nepersekios, o su manimi. . . Aš turiu aukso šiose skryniose, imkis, jis priklauso tau; man jo nebereikia. . . Ar vežimai sukinkyti, kaimenės suvarytos? . .

VEDIJAS. Viskas yra priešais palapinę.

PRINCIVALĖ. Gerai. Kai aš duosiu ženklą, tu padarysi, kas reikia. . . (*Jis išgirsta toluomoje šūvį*) Kas tai? . .

VEDIJAS. Šūvis avanposte. . .

PRINCIVALĖ. Kas galėjo įsakyti šaudyti? . . Matyt, nesusipratimas. . . Ar tik ne į ją? . . Ar tu įspėjai? . .

VEDIJAS. Taip. . . Negali būti. . . Aš pastačiau kelis sargus, jie tuoj atves ją pas jus, kai tik ji pasirodys. . .

PRINCIVALĖ. Eik pažiūrėti. . .

V e d i j a s išeina

III SCENA

Princivalė, Vana

- * *Princivalė kurį laiką lieka vienas. V e d i j a s grįžta, pakelia angos užuolaidą ir taria negarsiai: „Ponas vade“. Po to jis pasitraukia, o M o n a V a n a, apsigaubusi ilgu apsiaustu, pasirodo ir sustoja prie slenksčio. Princivalė krūpteli ir žengia žingsnį jos sutikti*

VANA (negyvu balsu). Atėjau, kaip jūs reikalavot. . .

PRINCIVALĖ. Jūsų ranka kruvina. Jūs sužeista? . .

VANA. Kulka kliudė man petį...
PRINCIVALĖ. Kada ir kur?.. Tai baisu...
VANA. Kai artėjau prie stovyklos.
PRINCIVALĖ. Bet kas gi šovė?..
VANA. Nežinau, tas žmogus nubėgo.
PRINCIVALĖ. Parodykite žaizdą.
VANA (*pradengia viršuje apsiaustą*). Štai čia...
PRINCIVALĖ. Viršum kairiosios krūties... Negiliai...
Oda tik sužeista... Jums skauda?..
VANA. Ne.
PRINCIVALĖ. Gal liepti aprišti žaizdą?
VANA. Ne.

* *Tyla*

PRINCIVALĖ. Jūs apsisprendėte?..
VANA. Taip.
PRINCIVALĖ. Gal reikėtų priminti sąlygas...
VANA. Nereikia, žinau.
PRINCIVALĖ. Jūs negailestaujate?..
VANA. Argi turėjau eiti be gailestavimo?..
PRINCIVALĖ. Jūsų vyras sutinka?..
VANA. Taip.
PRINCIVALĖ. Sutikčiau jus atleisti... Dar laikas, jei norėtumėt atsisakyti...
VANA. Ne.
PRINCIVALĖ. Kodėl jūs tai darote?..
VANA. Todėl, kad mūsų mieste žmonės miršta badu, o rytoj mirtų dar smarkiau...

PRINCIVALĖ. O kitų motyvų neturit? ..

VANA. Kokių dar galėtų būti? ..

PRINCIVALĖ. Aš suprantu, kad moteris padori... ..

VANA. Taip.

PRINCIVALĖ. Ir mylinti savo vyrą... ..

VANA. Taip.

PRINCIVALĖ. Stipriai mylinti? ..

VANA. Taip.

PRINCIVALĖ. Jūs nuoga po šiuo apsiaustu? ..

VANA. Taip.

- * *Vana daro judesį nusigaubti apsiaustu. Princivalė sulaiko jos judesį*

PRINCIVALĖ. Matėte priešais palapinę vežimų gurguoles ir gyvulių kaimenes?

VANA. Taip.

PRINCIVALĖ. Ten du šimtai vežimų geriausių Toskanos kviečių. Kiti du šimtai vežimų pašarų, vaisių ir Sjenos apylinkių vynų. Trisdešimt vežimų parako iš Vokietijos ir penkiasdešimt kitų, mažesnių, prikrautų švino. Aplinkui juos šeši šimtai Apulijos jaučių ir tūkstantis du šimtai avinų. Jie laukia jūsų paliepimo vykti į Pizą. Norėtumėt pamatyti, kaip jie išvyksta? ..

VANA. Taip.

PRINCIVALĖ. Prieikit prie palapinės angos.

- * *Jis pakelia užuolaidą, duoda įsakymą, sumojuodamas ranka. Ėirdėti, kaip plačiai pakyla duslus triukšmas. Fakelai žiebiasi, juda, botagai pliaukši.*

*Vežimai pajuda važiuoti, kaimenės baubia, bliuna
ir trypia. Vana ir Princivalė stovi palapinės angoje,
žiūri kurį laiką, kaip tolsta didelės gurguolės fakelų
šviesoj žvaigždėtą naktį*

Nuo šio vakaro Piza bado nebekentės. Ji taps nenugalima. Rytoj ji dainuos, apgirtusi džiaugsmu ir triumfo garbe dėl pergalės, kurios jau nebesitikėjo... Jums to gana?..

VANA. Taip.

PRINCIVALĖ. Uždarykim palapinę, ir duokit man ranką. Vakaras tik vėsus, bet naktis bus šalta. Jūs atėjot be ginklo, be užslėptų nuodų?..

VANA. Turiu ant savęs tik sandalus ir šį apsiaustą. Apnuoginkit mane, jei bijote klastos.

PRINCIVALĖ. Ne dėl savęs bijau, dėl jūsų...

VANA. Mūsų žmonių gyvybė man brangesnė už viską...

PRINCIVALĖ. Tai ir gerai, jūsų tiesa... Eime, pasisėkite... Čia kario guolis, jis kietas ir šiurkštus, siauras it grabas ir nelabai vertas jūsų. Išsitieskit čionai, ant šitų stumbrų ir avinų kailių, dar nenutuokiančių, koks švelnus ir mielas yra moters kūnas... Pasidėkit po galva štai šį kailį, bus minkščiau... Tai lūšies kailis, dovanotas man vieno Afrikos karaliaus po vienos pergalės...

* *Vana atsisėda, aklina apsigaubusi apsiaustu*

Lempa plieskia jums į akis... Gal nukelti ją kitur?

VANA. Nesvarbu.

PRINCIVALĖ (*atsiklaupia prie guolio kojūgalio ir sugriebia Vanos ranką*). Džovana! . .

* *Vana išsiliesia nustebusi ir žiūri į jį*

O! Vana! Mano Vana! . . Nes ir aš, ir aš įpratau jus taip vadinti. . . Dabar aš alpėju, tardamas šį vardą. . . Jis tiek ilgai išbuvo įkalintas mano širdyje, jog nebevalioja išeiti, nesusprogdinęs savojo kalėjimo. . . Jis pats tapo mano širdimi, aš nebeturiu kitos širdies. . . Kiekviena jūsų vardo skiemenyje glūdi visa mano gyvybė, ir kai juos tariau, mano gyvybė išteka. . . Jūsų vardas man pasidarė artimas, jis dingojos man geras pažįstamas; aš ėmiau nebijoti jį tarti; per šitiek metų kiekvienos dienos kiekvieną valandą kartojau jį sau kaip didįjį meilės žodį, kurį reikės turėti drąsos ištarti galų gale, vieną vienintelį sykį, girdint tai, kurią jis šaukęs šaukė. . . Man regėjos, kad mano lūpos įgavo jo pavidalą, kad išsiilgtąją akimirką jos mokės jį pasakyti su tokia saldybe, su tokia pagarba, su tokia gilia ir nužeminta savimarsa, jog toji, kuri tai išgirs, supras, kiek jame glūdi sielvarto ir meilės. . . Bet štai šiandien jis man nebekelia jokio šešėlio. . . Tai nebe tas pats vardas. Aš jo nebeatpažįstu, kai jis išeina iš mano burnos, suniokotas raudų, iškankintas baimių. . . Aš per daug sudėjau į jį visko, ir visas jausmas, visas dievinimas, sukauptas jame, žudo mano jėgą ir slopina mano balsą. . .

VANA. Kas jūs esat?

PRINCIVALĒ. Jūs nepažīstate manęs? .. Neprisimenate nieko? .. O, kaip laiko tėkmė nuneša net stebuklus! .. Bet ir tuos stebuklus regėjau tik aš vienas... Tikrai sakant, gal ir geriau, kad jie užmiršti... Aš nebeturėsiu vilties, mažiau beturėsiu gailesio... Ne, aš jums esu niekas... Esu tik varganas žmogus, regėjęs kurį laiką gyvenimo tikslą prieš save... Esu nelaimingasis, kuris nieko nereikalauja, kuris net nežino, ko reikėtų reikalauti, kuris tik norėtų jums pasakyti, jeigu galima, kad jūs, prieš nueidama, žinotumėt, kas buvote jam ir kas būsite ligi pat jo gyvenimo pabaigos...

VANA. Vadinasi, jūs mane pažīstate? .. Kas tad jūs esate? ..

PRINCIVALĒ. Argi niekad nematėte to, kuris žiūri į jus, kaip fėjų pasaulyje žiūrėtų į savo džiaugsmo ir savo būties šaltinį... kaip aš niekuomet nesitikėjau žiūrėti į jus kada nors? ..

VANA. Ne... bent neatsimenu...

PRINCIVALĒ. Taigi, jūs nežinojot... ir aš — deja! — buvau tikras, kad nežinosit... Tad štai: jums buvo aštuoneri metai, o man dvylika, kai aš jus pirmą kartą sutikau...

VANA. Kur?

PRINCIVALĒ. Venecijoje, vieną vasaros sekmadienį. Mano tėvas, senas auksakalys, nunešė perlų vėrinį jūsų motinai. Ji gėrėjosi perlais... Aš klajojau po sodą... Ir šit aš radau jus palei mirtų guotą, prie marmuro baseino... Jums buvo įkritęs plonutis aukso žiedelis į vande-

nį... Jūs verkėte prie kranto... Aš įsilipau į baseiną. Vos neprigėriau, bet žiedelį ištraukiau ir užmoviau jums ant piršto... Jūs mane pabučiavot ir buvot laiminga...

VANA. Ten buvo šviesiaplaukis berniukas, vardu Džanelas...— Tu Džanelas?..

PRINCIVALĖ. Taip...

VANA. Kas gi galėjo jus pažinti?..— Be to, jūsų veidą dengia tie tvarsčiai... Aš matau tiktai akis...

PRINCIVALĖ (*kiek praplėsdamas tvarsčius*). O jeigu tvarsčius pašalinčiau, ar pažintumėt mane?..

VANA. Taip... Galbūt... Man regis... Nes jūsų šypseną tebėra kaip vaiko... Betgi jūs sužeistas, jums kraujas irgi bėga...

PRINCIVALĖ. O, man niekis... Bet jums tai skriauda...

VANA. Betgi sunkiasi kraujas... Duokit, pataisyčiau jums tą tvarstį... Jis buvo prastai užrištas. (*Ji taiso tvarstį*) Aš daug sužeistųjų esu slaugiusi per šį karą... Taip, taip, atsimenu... Aš tarsi matau aną sodą, jo granatų medžius, laurus, rožes... Mudu tenai žaidėme kelis kartus popietėmis, kai smėlis būdavo dar šiltas ir saulė šviesdavo...

PRINCIVALĖ. Dvylika kartų, aš suskaičiau... Galėčiau išsakyti visus mūsų žaidimus ir visus jūsų žodžius...

VANA. Paskui aš vieną dieną laukiau jūsų, nes jus labai mylėjau, jūs buvote rimtas ir švelnus kaip mergy-

tė, ir žiūrėjote į mane kaip į jauną karalienę... Bet jūs nebeatėjot...

PRINCIVALĖ. Mano tėvas išsikėlė ir mane išsivežė... Jis nusikraustė į Afriką... Tenai mes bastėmės po dykumas... Paskui aš buvau nelaisvėje pas arabus, turkus, ispanus, dar kažkur... Kai vėl pamačiau Veneciją, jūsų motina buvo mirusi, sodas apleistas... Aš pamečiau jūsų pėdas, paskui vėl jas atradau, nes jūsų grožio garsas visur palikdavo neišdylantį atminimą...

VANA. Jūs mane tuoju pažinot, kai tik įėjau?..

PRINCIVALĖ. Jeigu į mano palapinę būtumėt suėjusios dešimt tūkstančių moterų, vienodai apsirengusių, tolygaus gražumo, kaip dešimt tūkstančių seserų, kurias tikra motina sumaišo,— ir tada aš būčiau pakilęs, ėmęs jums už rankos ir taręs: „Štai šita...“ Juk, tiesa, keistas dalykas, kad mylimas paveikslas gali taip gyventi širdyje... Nes jūsų paveikslas taip aiškiai gyveno mano širdyje, jog kitėjo su kiekviena diena kaip tikrovėje. Šiandienykštis radosi vakarykščio vietoje... Jis vis labiau skleidėsi, ėjo gražyn; metai jį dabino viskuo, kaip kad jie turtina mergiūkštę, išaugančią į moterį... Tačiau kai jus pamačiau, išsyk pasirodė, jog akys mane apgauna... Mano atminimai buvo tokie gražūs ir tokie tikri!.. Bet jie buvo per lėti ir per baikštūs... Jie nedrįso teikti jums to spindesio, kuris nūn mane apžilpino staiga... Panašiai būna žmogui, kuris prisimena matęs kažkada prabėgom parke vieną gėlę, o paskui staiga pamato tokių gėlių begalę saulės nutviekstam lauke... Aš vėl pamačiau tą

kaktą, tuos plaukus, akis, vėl atradau sielą dievinamame veide; betgi kaip toli ši grožybė pranoko aną, kurią kaučiau tyliai dienų dienomis, mėnesiais be skaičiaus ir metų metais, nušviečiamais vien atminimų, kurie pernelyg lėtai slinko savuoju keliu, tikrovės pralenkti ir palikti! . .

VANA. Taip, jūs mylėjote mane, kaip būdinga tokiame amžiui; o laikas ir nuotolis meilę išgrąžina. . .

PRINCIVALĖ. Žmonės dažnai sakosi, kad jie myli arba yra mylėję vienintelį kartą gyvenime; bet tai retai kada yra teisybė. . . Jie tik savo troškimą arba abejingumą puošia nuostabiais sielvartais tų, kurie išties yra sutverti vienintelei meilei; ir jeigu vienas iš tokių, vartodamas tuos pačius žodžius, kurie kitų lūpose buvo tiktai skambus melas, ima apsakinėti gilią ir skausmingą tiesą, niokojančią jo gyvenimą, tai žodžiai, nudėvėti laimingųjų meilužių, pasirodo praradę visą savo jėgą, visą reikšmingumą; o moteris, kuri tų žodžių klausosi, pati nesiįsusi pažemina juos; nelaimingiems, šventiems ir dažnų tokiems liūdnieams žodžiams teikia banalią ir juokaujamą prasmę, kokią jie turi minios vartosenoje. . .

VANA. Aš taip nepadarysiu. Aš suprantu tokią meilę, kokios mes laukiame gyvenimo pradžioje; paskui to lūkesčio atsižadame, nes metai — nors nekiek jų esu gyvenusi — daug ką mummyse išblėsina. . . Tačiau, kai jūs pargrįžot į Veneciją ir aptikot mano pėdas, — kaip buvo tada? . . Jūs nesistengėt atrasti tą, kurią taip mylėjot? . .

PRINCIVALĖ. Venecijoje sužinojau, kad jūsų motina mirė praradusi turtus ir kad jūs ištekat už didelio Toska-

nos pono, galingiausio ir turtingiausio Pizoje žmogaus, kad jūs už jo būsit kaip karalienė, visų gerbiama ir laiminga... Tuo tarpu aš galėjau jums pasiūlyti vien klabio skurdą, nuotykių ieškotojo dalį, be tėvynės ir namų... Man rodėsi, kad pats likimas iš meilės reikalavo aukos, ir aš ją daviau... Aš daug sykių sukiojau aplink šį miestą, pats save stabdžiau prie sienų, kibau į vartų grandines, kad nepasiduočiau troškimui jus pamatyti, kad nesudrumsčiau laimės ir meilės, susirastos jūsų... Aš išnuomojau savo kardą, vadovavau dviem ar trim karams; mano vardas išgarsėjo tarp karių samdininkų... Aš laukiau kitokių laikų, jau nieko nebesitikėdamas, kol Florencija mane pasiuntė prieš Pizą...

VANA. Kokie vis dėlto vyrai silpni ir bailūs, kai myli!... Nesupraskit manęs klaidingai; aš jūsų nemyliu ir nemokėčiau pasakyti, ar būčiau jus mylėjusi... Tačiau pati meilės dvasia manyje sukyta ir šaukia, kai matau, kad vyras, kuris sakosi mane mylėjęs taip, kaip aš pati būčiau galėjusi mylėti, pristigo drąsos savo meilėje!...

PRINCIVALĖ. Aš turėjau drąsos... Daugiau reikėjo drąsos, negu jūs manote, kad galėčiau sugrįžti... Bet buvo per vėlu.

VANA. Nebuvo per vėlu, kai jūs išvykot iš Venecijos. Niekad ne per vėlu, kai randi meilę, užpildančią gyvenimą... Meilė niekad neatsižada. Kai ji jau nieko nebelaikia, ji vis tiek nenustoja vilties... Kai nė vilties nebeteuri, ji vis tiek dar deda pastangas... Jei aš būčiau mylėjusi, kaip jūs, aš būčiau... O! negalima išsakyti, ką bū-

čiau galėjusi padaryti. . . Tiek žinau tikrai, kad atsitiktinui nebūčiau leidusi be kovos išplėsti man viltį! . . Būčiau ją vijusis dieną naktį. . . Būčiau tarusi likimui: „Kelią duok, aš einu. . .“ Akmenis būčiau privertusi sukrusti dėl manęs; būčiau pasiekusi būtinai, kad tas, kurį myliu, sužinotų tai ir pats pasisakytų, ką apie tai galvoja, ir pasisakytų ne syki! . .

PRINCIVALĖ (*ieško Vanos rankos*). Tu jo nemyli, Vana? . .

VANA. Ko?

PRINCIVALĖ. Gvido? . .

VANA (*atitraukdama ranką*). Neieškokit mano rankos. Aš jos neduoodu. Matau, kad mano žodžiai turi būti aiškesni. Kai Gvidas mane vedė, buvau vieniša, gali sakyti, visiškai beturtė. Vieniša beturtė mergina, ypač jeigu ji graži ir nemoka veidmainysčių meno, greit patenka visiems ant liežuvio. . . Gvidas nepaisė liežuvininkų kalbų; jis pasitikėjo manimi, ir tas pasitikėjimas man patiko. Jis padarė mane laimingą, bent tiek, kiek galima laimingai būti, atsižadėjus truputį per aukštai skraidančių svajonių, ne šios žemės gyvenimo turtų. . . Ir jūs pamatysit,—aš tuo beveik tikiu,—kad galima būti laimingam ir be amžino laukimo tokios laimės, kokios niekas nėra patyręs. . . Aš dabar myliu Gvidą ne tokia ypatinga meile, kokią jūs tariatės jaučią man, bet tikrai tolydesne, ištikimesne ir tvirtesne. . . Tai ta meilė, kurią man skyrė likimas; nebuvau akla, kada ją priėmiau; kitos aš nebeturėsiu; ir jei kas ją sugriauš, tai nebūsiu aš. . . Jūs nesupratot manęs.

Jei aš jūsų klaidą aiškinau, tai dariau ne dėl jūsų ir ne dėl mūsų, tai dariau dėl tokios meilės, kokią širdis numato gyvenimo rytą, kuri gal ir yra pasaulyje, bet tai tik ne manoji ir ne jūsų meilė, nes jūs nepadarėte to, ką tokia meilė būtų padariusi. . .

PRINCIVALĖ. Jūs apie ją per griežtai sprendžiate, Vana, nežinodama tikrai, kiek ji visko yra iškentėjusi, kiek ji visko turėjo nuveikti, kad priartėtų galų gale ši laiminga minutė, nuo kurios pultų į neviltį kiekviena kita meilė. . . Tačiau net jeigu ji nieko nebūtų veikusi nei mėginusi veikti, aš vis tiek žinočiau, kad ji yra,— aš, kuris tapau jos auka, aš, kuris nešioju ją krūtinėje, aš, kuriam ji čiulpia gyvybę ir atima visa, kas žmogui teikia džiaugsmą ir garbę. . . Nuo to laiko, kai esu jos nelaisvėje, kiekvienas mano žingsnis, kiekvienas mostas turėjo tik tą vienintelį tikslą — priartėti prie jos, kad ir tik vieną akimirką, ir iškvosti savąjį likimą, nekliūvant jums. . . O! Tikėkit manimi, Vana,— o jūs turite tikėti, nes mielai tikima tais, kas nieko nesitiki ir nieko nereikalauja. . . Štai jūs mano palapinėje ir visiškai mano valioje. . . Man pakaktų tik žodį pasakyti, tik ranką ištiesti — ir turėčiau visa, ką gali turėti paprastoji meilė. Tačiau jūs taip pat, kaip ir aš, regis, žinote, kad meilė, apie kurią aš kalbu, privalo ko kito; štai todėl ir prašau jus: neabejokite ja. . . Jūsų ranką ėmiau, manydamas, kad jūs manimi tikėsite; jos aš nepalytėsiu daugiau nei pirštais, nei lūpomis, kad tiktai jūs, Vana, kai išsiskirsim nebesutiktinai,— kad tiktai jūs liktumėte įsitikinusi, jog jus mylėjau ta tikrąja

meile, kuri susilaikė tik atsitrenkusi į neįveikiamas kliūtis!..

VANA. Kaip tik todėl, kad jai buvo neįveikiamų kliūčių, aš tariausi dar galinti ją abejoti... Nemanykit, jog būčiau troškusi matyti ją įveikiant kokias baisias kliūtis ar atlaikant kokius antžmogiškus išmėginimus... Yra pasakojama, kad Pizoje viena moteris numetė pirštinę į liūtų duobę ir paprašė savo kavalierių nueiti ir ją atnešti. Kavalierius neturėjo prie savęs jokio ginklo, tik odinį šmaikštį. Vis dėlto jis nusileido į duobę, nuvarė šalin liūtus, paėmė pirštinę, atidavė ją damai priklaupęs, nuėjo sau nieko netaręs ir jau niekad prie jos nebegrižo... Aš randu, kad jis pasielgė per švelniai; moteriai, kuri šitaip pasityčiojo iš švenčiausio jausmo, reikėjo tuo pačiu šmaikščiu įkirsti gerai, kad gautų tikslesnį ir gyvesnį supratimą, kokios yra tikrosios meilės teisės ir pareigos. Tad aš nereikalauju iš jūsų panašių įrodymų; man reikia vien, kad galėčiau tikėti jumis... Dėl jūsų laimės, taip pat ir dėl savo laimės turiu abejoti... Tokia ypatinga meilė, kaip jūsų, turi savy kažko švento, kas gali sujau-dinti ir šalčiausią, dorybingiausią moterį... Štai dėl to aš taip tikrinu visus jūsų veiksmus ir gangreit būčiau laiminga, jei nerasciau juose nieko, kas liudytų didžiu ženklu šią baisią aistrą, taip retai nešančią palaimą... Ir aš būčiau beveik tikra, jog to nerasiu, jei ne jūsų paskutinis veiksmas: jūs gi it patrakęs nubloškėte pragarmėn savo praeitį, savo ateitį, savo garbę, savo gyvenimą, visa, ką turėjote, kad tik aš ateičiau vienai valandai į šią

palapinę,— štai tas ir verčia mane tarti, kad jūs gal neapsirinkate. . .

PRINCIVALĖ. Šis paskutinyasis veiksmas yra vienintelis, kuris neįrodo nieko. . .

VANA. Kaip tai?

PRINCIVALĖ. Tad pasakysiu jums teisybę. . . Versdamas jus ateiti čia, kad dėl jūsų būtų išgelbėta Piza, aš neaukojau nieko. . .

VANA. Aš ne visai suprantu. . . Tai jūs neišdavėte savo tėvynės? nesugriovėt savo praeities? nepražudėt savo ateities? Nepasmerkėt savęs tremčiai ir gal net mirčiai? . .

PRINCIVALĖ. Pirmiausia, aš tėvynės neturiu. . . Jeigu turėčiau, tai, nors kažkokia būtų meilė, manau, nebūčiau tėvynės už ją pardavęs. . . Bet aš esu tiktai karys samdininkas, ištikimas, kol jam samdytojai ištikimi, ir išdavikas, kai pasijunta pats išduodamas. . . Mane melagingai apkaltino Florencijos komisarai, mane be teismo nusmerkė pirklių respublika, kurios papročius jūs taip pat gerai pažįstat, kaip ir aš. Taigi žinojau, kad esu žuvęs. Ką aš padariau šį vakarą, tatau anaip tol neblogina mano padėties, atvirkščiai, tatau galbūt išgelbės mane, jei dar gali koks laimingas atsitikimas mane išgelbėti. . .

VANA. Tad jūsų auka dėl manęs buvo maža?

PRINCIVALĖ. Jokios aukos nebuvo. Aš privalau jums tai pasakyti. . . Aš nenorėčiau melu pirkti nė vieno vienintelio jūsų šypsnio. . .

VANA. Tai gerai, Džanelai, šitai sveria daugiau, negu meilė ir jos gražiausi įrodymai... Tau neberekės ieškoti rankos, kuri tavęs vengė. Štai ji...

PRINCIVALĖ. O! Kad taip ją meilė būtų užkariavusi!.. Betgi vis viena, iš esmės... Ji duota man, Vana, aš ją laikau savo rankose, aš gėriuosi perliniu jos atspalviu, aš geriu iš jos gyvybę, aš nors trumpą valandėlę svaiginuosi pernelyg saldžia iliuzija; aš juntų jos ramią vėsa, aš ją liečiu, ištiesiu, apkabinu, ir ji tartum kalba į mane magiška, slapta įsimylėjusiųjų kalba; ir aš kloju ant jos bučinius, o tu jos neatitrauki... Vadinas, tu nepyksti už šį žiaurų išmėginimą?..

VANA. Aš, tavo vietoj būdama, būčiau pasielgusi taip pat, gal kiek geriau, gal prasčiau...

PRINCIVALĖ. Bet kai tu sutikai ateiti į mano palapinę, tu žinojai, kas aš?..

VANA. Niekas to nežinojo. Apie priešų kariuomenės vadą ėjo keisčiausi gandai... Vieniems tu buvai bailsus senis, kitiems — jaunas princas stebuklingo grožio...

PRINCIVALĖ. Bet Gvido tėvas mane matė, ar jis nieko tau nesakė?..

VANA. Ne.

PRINCIVALĖ. O tada, kai tu be jokios apsaugos išėjai į naktį, atsiduoti nepažįstamam barbarui, ar tavo kūnas nekrūpčiojo, širdis nedrebėjo?..

VANA. Ne; reikėjo eiti...

PRINCIVALĖ. Ir kai mane pamatėi, tu nesusvyravai?..

VANA. Argi neatsimeni? .. Iš pradžių aš nemačiau nieko per tuos tvarsčius. . .

PRINCIVALĖ. Taip, bet paskiau, Vana, kai aš juos atitraukiau? ..

VANA. Tai buvo kas kita; ir aš juk jau žinojau. . . O tu, kai pamatei mane įeinant į palapinę, kaip buvai nusistatęs elgtis? .. Nejau ketinai iš tiesų naudotis iki galo ta baisia padėtimi? ..

PRINCIVALĖ. O, kad aš žinočiau, kaip ketinau elgtis! .. Aš jaučiausi pražuvęs; aš norėjau visus pražudyti. . . Ir tavęs aš neapkenčiau iš meilės. . . Tikrai, taip būčiau ir padaręs, jei būtum buvusi ne tu. . . Bet kiekviena kita nei tu man būtų buvusi šlykšti. . . Tu pati turėjai būti kitokia, nei tu buvai. . . Aš painiojuosi, kai apie tavę galvoju. . . Būtų užtekę vieno žodžio, skirtingo nuo tavo žodžių; būtų užtekę vieno mosto, kitokio nei tavo mostai; būtų užtekę menkniekio įsidegti neapykantai ir atsipalaiduoti žvėriui. . . Tačiau, kai tik išvydau tavę, aš pamaciau, jog tai negalima. . .

VANA. Aš irgi tai pastebėjau ir nustojau tavęs bijoti; mudu, mat, supratom vienas kitą be žodžių. . . Keista, kai apie tai galvoju. . . Manau, aš būčiau dariusi visa, ką tu darei, jei mylėčiau taip, kaip tu. . . Man kartais regis, jog esu tavo vietoj, jog tu klausai, o aš sakau visa, ką tu man sakai. . .

PRINCIVALĖ. O aš irgi, Vana, nuo pat pirmos akimirkos pajutau, kad siena, skirianti mus — deja! — nuo visų kitų būtybių, tapo perregima, ir į ją aš panėriau rankas,

panėriau žvilgsnius lyg į tyrą vėsią bangą ir ištraukiau jas srūvančias šviesa, srūvančias pasitikėjimu ir nuoširdumu... Ir man dar atrodė, kad žmonės pasikeitė ir kad mano nuomonė apie juos buvo klaidinga lig pat šiol... Ypač man atrodė, kad aš pasikeičiau pats, kad po ilgų kalinimo metų išėjau galų gale iš kalėjimo, kad vartai atsivėrė, kad gėlių žiedai ir lapai atplėšė grotas, kad horizonte nebeliko nė vieno akmens, kad tyras rytmečio oras įsiveržė į mano sielą ir nuplovė mano meilę...

VANA. Aš irgi pasikeičiau... Aš labai nustebau, kad galiu kalbėti su tavimi taip, kaip kalbėjau nuo pat pirmos akimirkos... Šiaip aš esu labai nešneki... Aš niekad nesu taip šnekėjusi nė su vienu vyriškiu, nebent su Marku, Gvido tėvu... Bet ir su juo ne visai taip... Be to, jis pilnas savų svajų ir visas joms atsidavęs; ir iš viso esu šnekėjusi su juo gal tikrai tris ar keturis kartus... Kitų akyse visada matyti geismas, neleidžias pasakyti, kad juos myli ir norėtum sužinoti, kas jų širdyje. Tavo akyse taip pat yra geismas, bet ne toks; jis neatstumia ir nebaugina... Aš pajutau tučtuojau, kad pažįstu tave, nors neatminiau, ar esu tave kada mačiusi...

PRINCIVALĖ. Ar tu būtum galėjusi mane mylėti, jei piktas likimas nebūtų nuvėlinęs mano grįžimo, kada jau buvo per vėlu?

VANA. Jei galėčiau pasakyti, kad būčiau tave mylėjusi, ar tai nereikštų, kad jau tave myliu, Džanelai? O tu žinai, kaip ir aš, kad tai negalima. Betgi mudu kalbameės čia, lyg būtume negyvenamoje saloje... Jei aš bū-

čiau viena pasaulyje, būtų kas kita. Tačiau mudu visai pamirštame, kokias kančias kenčia anas, kai mudu čionai atsiminimuose sklandom... Kadaėjau iš Pizos, koks buvo Gvido skausmas, koks prislėgtas jo balsas, koks išblyškęs jo veidas... Aš nebegaliu delsti!.. Jau turbūt greit pradės aušti, ir man rūpi sužinoti... Bet, girdžiu, kažkas ateina... kažkas liečia palapinę; pats likimas turi daugiau širdies, negu mudu... Prie angos kuždasi... Klausyk, klausyk... Kas tai?..

IV SCENA

Tie patys; Vedijas

* *Girdėti kuždėjimasis ir skubūs žingsniai aplink palapinę; paskui pasigirsta Vedijo balsas*

VEDIJAS (*iš lauko*). Ponas vade!..

PRINCIVALĖ. Tai Vedijo balsas... Įeik!.. Kas yra?..

VEDIJAS (*prie palapinės angos*). Aš atlėkiau... Bėkit, ponas vade!.. Laikas... Meseras Maladura, antrasis Florencijos komisaras...

PRINCIVALĖ. Jis buvo Bibijenoje...

VEDIJAS. Jis grįžo... Jis veda šešis šimtus vyrų... Tai florentiečiai... Aš mačiau juos atžygiuojant... Stovykla visa sujudusi... Jis atneša įsakymus... Jis paskelbė jus išdaviku... Jis ieško Trivulcijo... Bijau, kad jo nerastų pirmiau, negu jūs spėsit...

PRINCIVALĖ. Eik, Vana...

VANA. Kur man eiti?..

PRINCIVALĖ. Vedijas su dviem patikimais vyrais tave nulydės į Pizą..

VANA. O tu, kur eisi tu?..

PRINCIVALĖ. Nežinau; nesvarbu, pasaulis platus, rasiu kur pasidėti..

VEDIJAS. O, ponas vade, saugokitės.. Jie laiko apsupę visą miestą, ir Toskanoj pilna visur jų šnipų..

VANA. Eik į Pizą.

PRINCIVALĖ. Su tavim?..

VANA. Taip.

PRINCIVALĖ. Negaliu..

VANA. Nors kelioms dienoms.. Taip tu išvengsi pirmųjų persekiojimų..

PRINCIVALĖ. Ką darys tavo vyras?..

VANA. Jis, kaip ir tu, žino savo pareigas svečiui..

PRINCIVALĖ. Jis patikės, ką tu sakysi?..

VANA. Taip. Jei nepatikėtų.. Bet tai negalimas daiktas..— Eikš..

PRINCIVALĖ. Ne.

VANA. Kodėl? Ko gi tu bijai?..

PRINCIVALĖ. Bijau tik dėl tavęs..

VANA. Man, ar grįšiu viena, ar tavo lydima, pavojus tas pats.— Tik dėl tavęs bijoti reikia. Tu išgelbėjai Pizą; bus teisinga, jei ji tave išgelbės.. Tu ten nueisi mano saugomas; aš atsakau už tave..

PRINCIVALĖ. Einu su tavim..

VANA. Tai geriausias tavo meilės įrodymas.. Eime..

PRINCIVALĖ. O tavo žaizda?..

VANA. Tavo sunkesnė... .

PRINCIVALĖ. Nesirūpink ja... Ne pirmutinė... Betgi tavoji... Kraujas lyg ir... *(Jis tiesia ranką, norėdamas atskleisti apsiaustą)*

VANA *(sulaiko jo ranką ir dar aklčiau apsisupa apsiaustą aplink kaklą)*. Ne... ne, Džanelai... Mudu nebesame priešai... Man šalta...

PRINCIVALĖ. A! Vos nepamiršau, kad tu beveik nuoga, o naktis šalta, ir aš, barbaras, to norėjau... Bet štai didžiulės skrynios, prikrautos karo grobio,— viskas tau... Štai auksu lieti rūbai, brokato apsiaustai...

VANA *(ima pirmą pasitaikiusią skarą ir ją apsisupa)*. Ne; šios skaros užteks... Reikia skubiai gelbėti tave... Eime, atidaryk palapinę...

* *Princivalė su Vana eina prie angos ir atveria ją visų pločiu. Siūbteli įvairių mišrių garsų triukšmas, kuriame dominuoja džiaugsmingi tolimų varpų garsai; pro palapinės angą matyti horizonte Piza, visa iliuminuota, nusėta džiaugsmo žiburiais, nuo jos į dar tamsią žydrynę kyla dideliausia šviesos pašvaistė*

PRINCIVALĖ. Vana, Vana!.. Žiūrėk!..

VANA. Kas tai, Džanelai?... O! Jau suprantu!.. Tai džiaugsmo žiburiai šviečia tavo žygdarbiui pagerbti... Visos sienos vienu žiburių, tvirtovės mūrai tviska žeri, varpinės bokštas liepsnoja it laimės fakelas!.. Visi, visi

bokštai spindi, sutartinėje su žvaigždėmis! . . . Gatvės atsimušą šviesų keliais dangaus skliaute! . . . Aš pažįstu jas; seku akimis, kaip jos eina per žydrynę, taip pat, kaip šį ryt patį jų grindiniuėjau! . . . Štai Didžioji aikštė ir jos katedra, žerinti visa; o antai kapinės, it patamsių sala. . . Tarytum gyvybė, kuri jau tarėsi žūstanti, dabar greitai greitai grįžta, švita miesto viršūnėse, atsispindi ant uolų, tvinsta per sienas, užplūsta laukus, plaukia mūsų pasitikti ir kviečia į save mus. . . Klausyk, klausyk. . . Ar tu negirdi šauksmų ir šėlo beribio, sukilusio taip, lyg jūra būtų Pizon įsiveržusi, ir varpų gausmo, lyg mano vestuvių dieną? . . . O, kaip aš neapsakomai laiminga, kaip aš begalinė laiminga matyti šią laimę, suteiktą to, kuris mane visų labiausiai myli! . . . Eime, mano Džanelai (*bučiuoja jam į kaktą*),— štai vienintelis bučinys, kurį aš galiu tau duoti. . .

PRINCIVALĖ. O, mano Džovana! . . . Įvyksta gražiausia, ko meilė galėjo viltis! . . . Bet kas tau? . . . Tu sverdi, tau linksta keliai. . . Eime, remkis į mane; apkabink ranka mano kaklą. . .

VANA. Nieko, nieko. . . Einu su tavim. . . Man tik silpna pasidarė. . . Per daug pareikalavau iš moters pajėgų. . . Palaikyk mane, nešk mane, kad niekas nesustabdytų mano pirmų laimingų žingsnių. . . O, koks nakties gražumas, kada pradeda aušti! . . . Skubėkime, jau laikas. . . Turime nueiti, kol dar džiaugsmas nebus išblėsęs. . .

Išeina susikabinę

Antro veiksmo pabaiga

TREČIAS VEIKSMAS

- * *Iškilmių salė Gvido Kolonos rūmuose. Aukšti langai, marmuro kolonos, portikai, ant sienų paveiksluoti išmušalai ir t. t. Kairėje, antrajame plane, plati terasa, ant jos baliustradų stovi didelės vazos su gėlėmis; į ją iš oro pušės kopinama dvejiniais laiptais. Salės viduryje, tarp kolonų, platūs marmuro laiptai eina į tą pačią terasą, iš kurios matyti dalis miesto*

I SCENA

Gvidas, Markas, Borsas, Torelas

- * *Įeina Gvidas, Markas, Borsas ir Torelas*

GVIDAS. Aš padariau, ko norėjot jūs, ko norėjo ji, ko norėjo visi; bus teisinga, jog dabar ir mano valia įvyks. Aš tylėjau, slėpiausi, užgniaužęs kvapą, kaip bailys, kada vagys jo namus plėšia... Ir aš išsilaikiau garbingai savo pažeminime!.. Jūs iš manęs padarėte skrupulingą pirklių... Antai, jau aušta... Aš nepajudėjau iki šiol... Stengiausi pasverti ir aprėpti savo negarbę... Sandėrį reikėjo išpildyti prideramai ir apmokėti visą jums patiektą valgį... Reikėjo, kad pirkėjas lig paskutinės minutės turėtų sau šią kilnią naktį! O, tai ne per brangu už tiek grūdų, jaučių ir daržovių!.. Dabar jau mano užmokėta, o jūsų pavalgyta... Dabar aš laisvas, aš vėl viršininkas ir nusikratysiu savo gėda...

MARKAS. Sūnau, aš nežinau, ką ketinate daryti, ir niekas neturi teisės brautis į tokį didelį, kaip jūsų, skausmą. . . Juo labiau niekas negali jo palengvinti; ir begalinė gerovė, iš to pasidariusi, kuri nūnai jus supa iš visų pusių, net pati toji gerovė — aš suprantu tikrai — tegali vien dar karštesnes padaryti jūsų pirmąsias ašaras. . . Dabar, kada miestas išgelbėtas, mes patys beveik gailimės dėl to išgelbėjimo, atsiėjusio jums taip brangiai, ir nejučia lenkiame galvas prieš žmogų, kuris vienas neteisingai turi kelti visą kančios skausmą. . . Ir vis dėlto, jei vakarykščia diena pasikartotų, aš turėčiau elgtis taip, kaip elgiausi, nuskirti tas pačias aukas ir pastūmėti į tą pačią neteisybę; mat, žmogus, norįs būti teisingas, visą savo gyvenimą turi liūdnas rinktis vieną iš dviejų ar trijų nelygių neteisybių. . . Nežinau, ką jums pasakyti; tačiau, jei mano balsas, kurį kitados mylėjote, gali paskutinįsyk pasiekti širdį, visuomet jo klausiusią, tai aš prašau jus, sūnau, nepaklusti aklai pirmiesiems pykčio ir skausmo balsams. . . Bent palaukit, kol praeis pavojingoji valanda, kada lengvai išsprūsta žodžiai, kurių paskui nebeatšauksi. . . Vana tuoj pareis. . . Nepasmerkit jos šiandien pat, neatstumkit, nepadarykit ko nepataisomo. . . Nes visa, ką padarome ar pasakome dideliame skausme, yra baisiai nebepataisoma — tokia dalykų prigimtis. . . Vana tuoj pareis, nusiminusi, laiminga. . . Neprikaišiokit jai nieko. . . Nesimatykit su ja tuojau po grįžimo, jei nesijaučiat pajėgsią taip su ja kalbėti, lyg būtų praeję jau keletas dienų. . . Matot, mums, vargšams žmonėms, žaisliukams di-

džių veiksmių rankose, labai, labai daug gerumo, teisingumo, išminties atneša kelios prabėgusios valandos; ir tik tie žodžiai teturi išliekančios reikšmės ir reikalingi numatyti, kai mus apakina pyktis, kuriuos ištarsime tada, kai būsim viską supratę, atleidę ir mylėsime iš naujo. . .

GVIDAS. Jau viskas? . . Na, dabar ne laikas saldiems žodžiams, ir nebėra to žmogaus, kurį jie dar galėtų apgauti! . . Daviau jums paskutinį kartą išsakyti man visa, ką tik turėjot pasakyti, nes norėjau sužinoti, ką jūsų išmintis gali man pateikti mainais už sugriautą mano gyvenimą, jūsų išminties sugriautą. . . Ir štai ką ji man duoda! Laukti, kentėti kantriai, priimti, užmiršti, atleisti ir verkti! . . Na jau ne! Man to per mažai! . . Tada jau vėliau nebūti išmintingam; nusikratyti savąja gėda man reikia ne žodžių, o visai ko kito! . . Ką aš rengiuosi daryti, yra labai paprasta. Prieš keletą metų jūs, tėve, pats man būtumėt tai padiktavęs. Vaną turėjo kitas vyras; Vana yra nebe mano, kol jis gyvas. Aš laikausi ne tų taisyklių, kuriomis tvarkomi veiksmožodžiai ir būdvardžiai. Aš laikausi didžiojo įstatymo, galiojančio visiems vyrams, kurių širdis dar gyva. . . Piza turi ko valgyti ir kuo gintis. Ji gavo ginklų; aš reikalauju sau teisėtos dalies. Nuo šios dienos kareiviai priklauso man, visų pirma geriausiems, tie, kuriuos aš pats suverbavau ir iš savo kišenės apmokėjau. Dabar aš Pizai nebeturiu jokių prievolių; aš atsiimu savo gera. Kareivius jai grąžinsiu tik tada, kai bus atlikę, ko aš teisėtai reikalauju. . . Dėl kita ko — štai: Vana. . . aš jai atleidžiu arba atleisiu, kai ano nebebus

gyvo... Ji buvo suvilta; ji padarė baisią klaidą, bet padarė ją herojiškai... Buvo niekšišškai išnaudota jos gailiaširdystė ir jos dvasios didybė... Tiek to; tai galima, jei ne užmiršti, tai bent nustumti į praeitį tiek, jog pati meilė neberastų, net ieškodama... Tačiau yra čia vienas, kurio aš negalėčiau matyti be gėdos ir bjaurėjimosi... Yra mūsų tarpe žmogus, kurio vienintelė paskirtis buvo kilnios ir didžios laimės mokytoju bei rėmėju būti... Tuo tarpu jis tapo tos laimės priešu ir griovėju; užtat jūs gausit išvysti siaubingą, tačiau teisingą dalyką — pamatysit, kaip sūnus staiga sutrikusiame pasaulyje teisia savo tikrą tėvą, jį prakeikia, jo išsižada, jį išveja nuo savęs, niekina ir neapkenčia!..

MARKAS. Sūnau, prakeikite mane, kad tik jai atleistumėte... Jeigu jūsų akyse neatleistinas nusikaltimas yra tas herojiškas žygis, kuriuo išgelbėta šitiek gyvybių, tai visa kaltė tebūnie man, o heroizmas kitiems... Mano patarimas buvo geras; tačiau man bepigū buvo patarti, pačiam nieko neaukojant... Šiandien, kada prarandu, kas man brangiausia, jis man atrodo dar geresnis... Jūs nusprendėt pagal savo sąžinę, kaip ir aš būčiau sprendęs, jaunesnis būdamas... Aš pasišalinu, sūnau, jūs nebematysite manęs; suprantu, mane matyti jums būtų skaudu; tačiau turiu vilties dar pamatyti jus, pats likdamas neregimas... Ir kadangi išvykstu be vilties išgyventi ligi tos valandos, kada jūs atleisite mano padarytą blogį,— nes aš gi, amžių nugyvenęs, žinau, kad lėtai atsileidžia širdis tam, kas yra pačiame gyvenimo viduryje,— kadangi išvykstu

šitaip, neišsinešdamas nieko pavydėtino, tai norėčiau bent tikras būti, jog išsinešu visą jūsų neapykantą ir kerštą, ir visus žiaurius atminimus iš jūsų širdies, ir jog tenai nieko tokio neliks tai, kuri tuojau pareis... Turiu į jus tik vieną vienintelį prašymą... Tebūnie man leista pamatyti paskutinį kartą, kaip ji kris į jūsų glėbį... Po to aš išvyksiu ir nedejuosiu, ir nemanysiu, kad pasielgėte neteisingai... Yra gerai, kad žmonių gyvenimo neganduose seniausiasis ima ant savo pečių visa, ką tik gali panešti, nes jam ar šiaip ar taip jau neilgai beteks nešti...

* *Jau tariant Markui paskutinius žodžius, pasigirsta lauke didelis įvairių balsų triukšmas. Jam nutilus, triukšmas didėja, artėja, ryškėja. Iš pradžių tai laukiančiųjų šurmuly, paskui tolimi judančios minios šūksniai. Staiga iš visų pusių pro daugybės garsų mišinį pasigirsta vis aiškiau šauksmai, begalę sykių kartojami: „Vana! Vana! Mūsų Mona Vanal... Garbė Monai Vanai!... Vana! Vana! Vanal!“ — ir t. t.*

MARKAS (puola prie portiko, pro kurį einama į terasą). Tai Vanal... Ji pareina!... Ji jau čia... Jie garbina ją! Jie garbina ją! Klausykit!...

* *Borsas ir Torelas paskui jį išeina į terasą, o Gvidas lieka vienas, atsirėmęs į koloną, ir žiūri į tolį. Per šios scenos pabaigą šauksmai ore stiprėja ir greitai artėja*

MARKAS (*terasoje*). O! Aikštė, gatvės, medžiai, langai — viskas išvien aplipę žmonių galvomis ir rankomis ir tik juda! .. Tarytum akmenys, ir lapai, ir stogų čerpės žmoniėmis išvirto! .. Bet kurgi Vana? .. Aš matau tiktai debesį, čia prasiskiriantį, čia vėl susiliejančią! .. Borsai, mano prastos akys nebetarnauja mano meilei.. Senatvė, ašaros, baimė žlibina jas... Jos nesuranda vienintelės būtybės, kurios ieško! .. Kur ji yra? .. Gal tu matai? Iš kurios pusės turėčiau eiti jos pasitikti? ..

BORSAS (*jį sulaikydamas*). Ne, jūs neikit. .. Ten spūstis didelė, grūstis. .. Minia traiško moteris, mindo vaikus. .. Ir nėra reikalo: Vana bus čia greičiau, negu jūs spėsit. .. Ji artėja, ji jau čia. .. Ji pakėlė galvą, pamatė mus. .. Ji žėngia greičiau, ji žiūri į mus ir šypso. ..

MARKAS. Betgi jūs ją matot, o aš nei! .. Ak! Mano akys bemaž jau nebegyvos, nebežiūriu nieko! .. Aš pirmą kartą keikiu senatvę: ji man tiek visko suteikė, o atėmė štai šitą! .. Bet, kad ją matot, sakykit, kokia ji! .. Ar matot jos veidą?

BORSAS. Ji pareina triumfuojanti. .. Ji tarytum šviečia minioje, kuri ją garbina. ..

TORELAS. O kas gi tasai vyriškis, einąs greta jos?

BORSAS. Nežinau. .. Nepažįstu jo. .. Ir jo veido nematyti. ..

MARKAS. Girdit, kaip šėlsta minia! .. Visi rūmai dreba, net gėlės iš didžiųjų vazų krinta ant baliustrados. .. Tarytum marmuro grindys ir laiptai sujudo po mūsų kojom ir nori nunešti mus į kunkuliuojančią džiaugsmą! ..

O! Jau pradedu matyti!.. Minia priartėjo iki turėklų... Matau, kaip ji greitai skiriasi aikštėje...

BORSAS. Taip, minia prasiskiria priešais einančią Vaną, sudaro jai iš abiejų pusių triumfo ir meilės sienas... Žmonės meta gėles, palmes, brangenybes jai po kojų... Motinos tiesia rankas, kad ji palydėtų jų kūdikius, o vyrai gulasi žemėn bučiuoti akmenų, kuriais žengė jos kojos... Atsargiau... Jie artinasi... Jie nebesitveria savyje... Mus sumindžios, jeigu pasikels laiptais... Laimė, sargybiniai atlekia iš visų pusių, sustabdo... Einu, įsakyčiau jiems atstumti minią ir uždaryti aptvarą, jei dar ne per vėlu...

MARKAS. Ne, ne! Tegu liejasi jų džiaugsmas ir čia, kaip jų širdyse!.. Bene svarbu, jei meilė ką sumindžios, kada ji tokia didelė!.. Jie prisikentėjo gana, užtat išsivadavę visas ribas griauja!.. O, mano vargšė, mano gera tauta!.. Aš pats, aš irgi apgirtęs esu ir rékauju drauge su tavim!.. O Vana! Mano Vana!.. Ar tave aš matau tenai, ant pirmojo laipto?..

** Jis pasineša eiti pasitikti Vanos, bet Borsas ir Torelas jį sulaiko*

Lipk, Lipk, Vana! Jie mane laiko čia!.. Jie bijo džiūgavimo!.. Lipk, lipk, Vana!.. Tu gražesnė už Juditą ir tyresnė už Lukreciją!.. Lipk, lipk, Vana! Lipk tarp gėlių! (Pribėga prie marmuro vazų, raško pilnom saujom žydinčias gėles ir meta jas ant laiptų pakopų) Ir aš, ir aš turiu

gėlių pasveikinti gyvybei! . . Ir aš, ir aš turiu lelijų, laurų
ir rožių apvainikuoti tavo garbei!

II SCENA

Tie patys; Princivalė, Vana

* *Šauksmai išsėlsta vis labiau; Vana, lydima Princivalės, užkopia laiptais ir puola į Marko ištiestas rankas ant viršutinės laiptų pakopos. Minia užtvins-ta laiptus, terasą, portikus, tačiau išlaiko tam tikrą nuotolį iki grupės, kurią sudaro Vana, Princivalė, Markas, Borsas ir Torelas*

VANA (*puldama į Marko glėbį*). Tėve, aš laiminga. . .

MARKAS (*jį tvirtai apkabindamas*). Ir aš, dukrele, užtat, kad vėl tave matau! . . Duokš pažiūrėti į tave pro mūsų bučinius. . . Štai, tu spinduliuoji dar labiau, negu kad grįžtum iš paties dangaus, garbstančio tavąjį sugrįžimą! . . Nė baisusis priešas nevaliojo atimti nė vieno tavųjų akių spindulio, nė vieno tavųjų lūpų šypsniio. . .

VANA. Tėve, aš jums pasakysiu. . . Bet kurgi yra Gvidas? . . Pirmų pirmiausia jam palengvinti privalau. . . Jis dar nežino nieko. . .

MARKAS. Eikš, Vana, jis čia. . . Eikš, mane jis išvaro, ir turbūt teisingai; bet tau — tau bus atleista iškilni tavo kaltė, ir aš noriu pastūmėti tave į jo glėbį, noriu, kad paskutinis mano mostas ir paskutinis mano žvilgsnis judu paliktų meilėje. . .

* Šiuo momentu Gvidas žengia priešais Vaną. Vana nori prašnekti ir tarsi ketina pulti jam į glėbį, bet Gvidas griežtu mostu ją sulaiko ir atstumia, ir kreipiasi į tuos, kas yra aplinkui ją

GVIDAS (*kietu, šaižiu, valdingu balsu*). Palikit mus vienus!

VANA. Ne, nei!.. Likitės visi!.. Gvidai, tu nežinai!.. Aš noriu pasakyti tau, noriu pasakyti jums visiems!.. Gvidai, aš grįžtu tyra, ir niekas negali!..

GVIDAS (*ją nutraukia, atstumia ir pakelia balsą, apimtas pykčio*). Tu — tu nedrįsk artintis, nedrįsk paliesti manęs!.. (*Žengia artyn į minią, kuri buvo pradėjusi brautis į salę, o dabar traukiasi nuo jo*) Girdėjote?.. Prašau išeiti ir palikti mus vienus. Jūs esat šeimnininkai savo namuose, aš esu šeimnininkas čia. Borsai ir Torelai, pašaukit sargybinius. A! Suprantu jus puikiai!.. Jums bet rūkšta spektaklio po didelės šventės!.. Bet jūs jo negausit; jis ne jums, jūs neverti jo... Jūs gavot mėsos, gavot vyno; aš užmokėjau už jus visus — ko dar iš manęs norit?.. Mažų mažiausia, regis, galėtumėt bent mano skausmą palikti man... Nešdinkitės sau, valgykit; nešdinkitės sau, gerkit!.. Man sočiai užtenka kitų rūpesčių; o mano ašarų nepamatysit, nesitikėkit... Nešdinkitės, sakau!..

* *Minia tylomis sujuda, pamažu traukiasi laukan*

Yra, kas nenori išeiti?.. (*Griežia šiurkščiai tėvą už rankos*) Ir jūs taip pat! Jūs visų pirma! Jūs labiau nei kas

kitas, nes jūsų čia kaltė!.. Jūs nepamatysit manęs išver-
kiant šias ašaras!.. Ak! Vienišas norėčiau būti, vienišes-
nis negu grabe, kad sužinočiau pagaliau, ką man reikia
žinoti!.. (*Pamato Princivalę, kuris ligi šiol nepajudėjo*)
O jūs?.. Kas esat jūs, bestovįs čia it uždengta statula?..
Gal esat gėda arba mirtis, belaukianti manęs?.. Argi ne-
suprantat, kad turit nešdintis lauk?.. (*Ima alebardą iš*
vieno sargybinio rankų) Nejau reikės užkirsti alebarda,
kad pasišalintumėt?.. Jūs čiupinėjat špagą?.. Aš irgi
turiu špagą, tik jos šiuo atveju nesiimsiu... Ją pavarto-
siu tik prieš vieną žmogų... vieną vienintelį... tą... Bet
kas čia per skariniai ant jūsų galvos?.. Aš nesu nusitei-
kęs kaukėmis žaisti... Jūs man neatsakote?.. Palaukš, aš
pažiūrėsiu, kas jūs esatė!..

* *Gvidas artinasi, nori nutraukti tvarsčius. Vana puo-
la tarp Princivalės ir jo ir jį sulaiko*

VANA. Nelieskit jo!..

GVIDAS (*susilaiko nusteбęs*). Oi Vana!.. Tu, Vana!..
Iš kur tau tiek jėgų?..

VANA. Tai jis mane išgelbėjo...

GVIDAS. Oi O! Jis tave išgelbėjo! Jis tave išgelbėjo
po to, kai... kai jau buvo po laiko... Jis padarė gerą
darbą... Būtų buvę dar geriau, jeigu...

VANA (*karštai*). Duok man pasakyti galų gale!.. Gvi-
dai, aš tave maldauju... Iš vieno vienintelio žodžio tu
suprasi... Jis mane išgelbėjo, sakau tau! Jis man buvo
santūrus, pagarbus — jis manęs nepalietė!.. Jis ateina

mano apsaugoje... Aš daviau žodį, savo, tavo, mūsų žodį... Tu palauk, iki tavo pyktis... Leisk man pasakyti tau... Jis neištarė nė vieno žodžio, nežengė nė vieno žingsnio, kuris ne...

GVIDAS. Betgi kas jis? Kas jis yra?..

VANA. Princivalė...

GVIDAS. Kas?.. Jis?.. Kas?.. Šitas čia?.. Princivalė, šitas čia?..

VANA. Taip, taip; jis yra tavo svečias... Jis pasitiki tavimi!.. Jis mūsų išgelbėtojas...

GVIDAS (*kurį laiką apstulbęs tyli, paskui ima kaskart smarkiau kalbėti ir labiau jaudintis*). O! Štai kaip, mano Vana!.. O! Šitai krinta pagaliau it skaisčiausioji rasa iš septintojo dangaus!.. O! Vana, mano Vana!.. Tu esi didi, ir aš tave myliu, ir aš suprantu, pagaliau!.. Na taip, tavo teisybė: jei jau reikėjo šitai padaryti, tai kaip tik šitaip!.. O! Suprantu tavąją klastą — ji kur kas galingesnė, negu jo nusikaltimas! Bet aš būčiau ir nepagalvojęs, man nė į galvą neatėjo... Kita būtų ji nužudžiusi, kaip Judita kad nugalabijo Holoferną. Tik jo nusikaltimas didesnis už Holoferno ir vertas didesnio keršto... Jį reikėjo atvesti čia, ir tu jį atvedei... Reikėjo jį atlydėti per pulkus jo aukų, kurie dabar bus jo budeliai... Triumfas neregėtas!.. Jis atsekė paskui bučinius, ramiai, tykia, kaip avinėlis kad seka paskui šakutę žydinčią!.. Ko verti bučiniai, duoti neapykantoje!.. O štai jis spąstuose... Taip, tavo teisybė: jei būtum jį nugalabijusi tenai, viena palapinėje, po baisaus nusikaltimo, būtų buvę per maža;

būtų likusi abejonė; niekas nebūtų matęs... Betgi visi žino nežmonišką sandėrį; tegu tad visi sužino ir atlygį už tokį mūsų žmogiškosios prigimties įžeidimą... Tačiau kaip tu tai padarei?... Tai didžiausias triumfas, kokį moters garbė... O! Tu nori jiems pasakyti!.. (*Jis bėga į terasą ir rėkia visu balsu*) Princivalė! Princivalė!.. Priešas mūsų rankose!..

VANA (*skuba jam iš paskos, stengiasi jį sulaikyti*). Ne, ne; klausyk, ką aš sakau... Ne, taip nėra... Gvidai, maldauju tave... Ne, Gvidai, tu klysti...

GVIDAS (*nusikrato ja ir rėkia dar garsiau*). Leisk mane; tu pamatysi... Tegų jie visi sužino... (*Kreipiasi į minią*) Dabar jūs galite, jūs turit grįžti!.. Taip pat ir jūs, tėve, kurio galva slypi už baliustrados ir šnipinėja mano likimą, lyg manytumėt, kad koks nors dievas apsireikš ir ištaisys blogį, per jus padarytą, ir atkurs taiką! Grįžkite! Taika jau yra, didis stebuklas įvyko!.. Kas dabar bus, tą turi net akmenys išgirsti ir pamatyti!.. Aš daugiau nebesislepiu, ir mano gėda traukiasi nuo manęs!.. Aš išėisiu iš čia tyresnis už pačius tyriausius, laimingesnis už tuos, kurie nieko nėra praradę! Dabar jūs galite garbinti mano Vaną!.. Aš garbinu ją draug su jumis ir iš visų balsiausiai!.. (*Stumia į salę tuos, kas susigrūdę terasoje*) Šį kartą jūs turėsite spektaklį!.. Yra teisybė pasaulį!.. O! Tą žinojau seniai, tik nemaniau, kad ji taip greitai įvyks!.. Aš ketinau jos tykoti metų metais!.. Maniau visą gyvenimą praleisti, pasalomis laukdamas jos visur — prie kelio vingio, miške, gatvėje... O štai ji be-

santi čia pat, šioje salėje, bestovinti priešais mane, priešai mus, ant šių laiptų!.. Kokiu nepaprastu stebuklu tai atsitiko? Mes tuojau sužinosim,— tai Vana padarė tą stebuklą!.. Bet kad jau teisybė yra čia, tai tegu atlieka savo darbą. (*Markui, imdamas jam už rankos*) Jūs matote ši žmogų?

MARKAS. Taip. Kas jis?..

GVIDAS. Jūs juk matėtės su juo, kalbėjotės, jūs gi — jo pasiuntinys įtaikūsis..

* *Princivalė pasuka galvą į Marką, šis jį pažįsta*

MARKAS. Princivalė!..

* *Minioje sujudimas*

GVIDAS. Na taip, čia jis, jis tikrai, nėra jokios abejonės... Prieikit gi arčiau, pažiūrėkit, pačiupinėkit, pakalbinkit jį... Gal jis kartais turi kokių naujų pavedimų?.. Žinoma, tai nebe anas šaunusis Princivalė; tačiau pagaila man toli!.. Jis griebėsi pabaisiškos, negirdėtos klastos ir atėmė iš manęs vienintelį turtą, kurio aš negalėjau atiduoti... Ir štai pats atėjo čia, varomas teisybės ir kitos klastos, dar puikesnės už teisybę, atsiimti iš manęs vienintelio atlygio, kokį galiu duoti... Tad argi neteisingai pažadėjau jums stebuklą!.. Prieikit arčiau, nebijokit, jis nebebabėgs... Tik uždarykit gerai duris!.. Kad kartais koks kitas stebuklas mums jo neatimtų!.. Tik mes jo dar neliesim tuojau pat... Pasilaikysim ilgesniems smagumams... O, jūs vargšai mano broliai, kuriuos jis tiek pri-

kankino, kuriuos jis norėjo išskersti, kurių žmonas ir vaikus jis išpardavinėjo,— pasižiūrėkit, štai jis čia; jis mano rankose, jūsų, mūsų rankose, sakau jums! . . Tačiau jums jis neuždavė tiek kančios, kiek man. . . Jūs turėsite jį netrukus. . . Manoji Vana atvedė jį mums, kad mūsų kerštas nuplautų mūsų gėdą! . . (*Kreipiasi tiesiai į minią*) Štai jūs visi čia, jūs būsite liudininkais. . . Reikia, kad viskas būtų aišku. . . Ar jūs gerai supratote heroizmo stebuklą? . . Šis žmogus paėmė Vaną. Išvengti to nebuvo galima, jūs visi to norėjote, jūs gi pardavėte ją. . . Aš nekeikiu nieko; kas padaryta — padaryta; ir jūs juk turėjot teisę pirktis gyvybę už mano varganą laimę. . . Tačiau ką jūs sugalvotumėte, kaip atgaivinti meilę ta pačia priemone, kuria ji nužudyta? . . Sugriauti jūs mokėjote; dabar reikia atstatyti! . . Tad štai: Vana rado, kaip padaryti. . . Ji sugalvojo geriau už Lukreciją ar Juditą! . . Lukrecija nusižudo; Judita nužudo Holoferną. . . Ė! Tai pernelyg paprasta ir nevieša! . . Vana nežudo uždaroje palapinėje, bet atveda čionai auką gyvą viešam paaukojimui. . . Visi mes kartu turim nusiplauti gėdą, dėl kurios visi esame kalti. . . Kaip ji tą padarė? . . Ji pati mums pasakys. . .

VANA. Taip, pasakysiu; bet yra visai ne taip! . .

GVIDAS (*pertraukia Vaną, artinasi prie jos, nori ją apkabinti*). Eikš, pirmiausia apkabinsiu tave, kad visi žinotų. . .

VANA (*su jėga atstumia jį*). Ne, ne, ne, dar ne! . . Ne, ne, ne, daugiau niekados, jeigu tu neišklausysi manęs! Klausyk, Gvidai. . . Šį sykį kalba eina apie daug tikresnę

garbę ir apie visai kitokią laimę, negu ta, kur tave klaidina! .. Ak, aš išties laiminga, kad visi tie žmonės sugrįžo! .. Jie mane išklausys galbūt pirmiau, negu tu išklausysi, jie supras galbūt pirmiau, negu tu suprasi... Klausyk, Gvidai... Aš nepriimsiu tavo glamonių, iki tu nežinosi...

GVIDAS (*nutraukia jos kalbą ir ją vis spaudžia*). Aš žinosiu, žinosiu; aš visų pirmiausia noriu...

VANA. Klausyki gi, sakau tau! .. Aš niekados nemelavau; tačiau šiandien pasakysiu tokią didžią tiesą, kokia pasakoma tik vieną kartą, kuri arba užmuša, arba gyvybę teikia... Klausyk, Gvidai, ir įsižiūrėk į mane gerai, jei nesi manęs matęs ligi šios valandos, pirmos ir vienintelės, kada tu gali mane mylėti taip, kaip aš noriu būti mylima... Aš į tave dabar kalbu vardan mūsų gyvenimo, vardan to, kuo aš esu, ir to, kuo tu esi man... Stenkis patikėti neįtikimais dalykais... Šis vyriškis manęs nepaėmė... Jis galėjo viską, kadangi buvau jam atiduota... Jis nepalietė manęs; aš iš jo palapinės išėjau tokia, kokia būčiau išėjusi iš brolio namų.

GVIDAS. Kodėl? ..

VANA. Todėl, kad jis mane myli...

GVIDAS. O! Tai šit, ką tu turėjai mums apskelbti... Šit kame stebuklo esmė! .. Taigi, taigi, aš jau pradžioj, sulig pirmaisiais žodžiais, nugirdau kažką nesuprantama... Tai buvo tik blikstelėjimas, aš nespėjau dėmesio atkreipti... Pamaniau, gal iš susijaudinimo ar iš siaubo... Betgi dabar matau, kad reikia suvokti aiškiai... (*Staiga*

nurimusiu balsu) Vadinasi, kada tu buvai pas jį palapinėje, beveik nuoga, visą naktį, šis vyriškis tavęs nepaėmė? ..

VANA (*tvirtu balsu*). Ne! ..

GVIDAS. Jis nepalietė tavęs, nepabučiavo? ..

VANA. Aš jį pabučiavau vieną sykį į kaktą; jis man atsakė tuo pačiu. ..

GVIDAS. Į kaktą! .. Žiūrėk į mane, Vana... Argi aš atrodau panašus į tokį, kuris tiki, kad žvaigždės — tai čemerio grūdai arba kad, spjaunant į šulinį, galima užtemdyti mėnulį! .. Po kokio nuotykiu... Ė! Nenoriu sakyti... Nenoriu dar žudyti mūsų ryšio nebeatitaisomai... Aš neįžiūriu tavo tikslo; o gal čia baisios nakties kliesdys sumaišė protą tau arba man... ..

VANA. Tai buvo ne kliesdys, o tiesa... ..

GVIDAS. Tiesa, dieve didis! .. O, aš tik ir ieškau tiesos! .. Bet ji visgi turėtų būti suprantamesnė žmogaus protui! .. Kaip! Vyriškis tavęs geidžia tiek, jog išduoda savo tėvynę, parduoda visa, ką tik turi, už vieną vienintelę naktį su tavim, pražudo save amžinai, pražudo niekšiskai, ir padaro negirdėtą neregėtą darbą,— ir užsitraukia ištėmimą iš žmonių visuomenės! Kaip! Tas vyriškis laiko tave vienišą ir nuogą savo palapinėje, turi laiko tik tą vieną naktį, pirktą šitokia kaina, ir jis pasitenkina bučiniu į kaktą, ir ateina čionai, kad mes juo patikėtume! .. Ne, būkime teisingi, juk nedera per ilgai tyčiotis iš nelaimės... Jeigu jam tiek tereikėjo, tai kam užtaisė žmonėms tokią naktį, kam užtraukė man tokį siaubą,

nuo kurio vos neišprotėjau ir pasenau dešimčia metų? .. Jeigu jis norėjo tik bučinio į kaktą, tai galėjo mus išgelbėti be šitokios kankynės! .. Jam būtų užtekę vien apsiireikšti kaip dievui išlaisvintojui. .. Ir negi tokiu būdu kas reikalauja ir siekia bučinio į kaktą! .. Ne, tai nėra tiesa, tiesa — tai mūsų skausmo ir nevilties šauksmai. .. Ne, aš čia ne teisėjas, nes tai mano paties byla, ir aš nevalioju matyti bešališkai. .. Tegu kiti teisia ir atsako už mane! .. (*Kreipiasi į minią*) Ar jūs girdėjote? .. Aš nežinau, kodėl ji mums taip sako. .. Tačiau, ką ji pasakė, yra pasakyta, ir jūs teiskite! .. Jūs, jūs turit ja tikėti, juk ji jus išgelbėjo! Pasakykit, ar jūs tikit tu, ką ji kalba? .. Visi tie, kas tiki jos žodžiais, tegu išeina iš minios, prisiartina iki čia ir nuneigia žmogaus protą! .. Norėčiau juos pažinti ir pasižiūrėti, kokie jie. ..

* *Markas vienas išeina iš minios, kurioje girdėti tik baikštus ir neaiškus murmesys*

MARKAS (*atėjęs iki scenos vidurio*). Aš ja tikiu! ..

GVIDAS. Jūs — jos bendrininkas! .. Betgi kiti, kiti! Kur yra tie, kurie tiki? .. (*Vanai*) Tu juos girdėjai? .. Tie, kuriuos tu išgelbėjai, traukiasi, bijodami juoko, kuriuo pratrūktų visa salė; net ir tie, kurie murma, nedrįsta pasirodyti. .. O aš — aš turėčiau. ..

VANA. Ne jie turi manimi tikėti, o tu, kadangi tu mane myli. ..

GVIDAS. Aha! Aš, kadangi tave myliu, turiu būti mulkio vietoj! .. Ne, ne, klausyk. .. Mano balsas nebe tas. ..

Mano pyktis apmalšo... Nuo tokių dalykų palūžta jėgos, ir aš susyk tapau senstančiu žmogumi... Mano pyktis nebegyvas... Ne, ne, kas kita radosi jo vietoj... Senatvė, paikystė... Aš tyrinėju save, ieškau, žvalgausi, noriu apčiuopti, kas bėra likę iš mano liūdnos laimės... Beturiu tik viltį... Ji man atrodo tokia trapi, jog bijau ir paliesti... Vienas žodis gali ją sunaikinti, ir vis tiek turiu ją tarti, nors ir bijodamas... Vana, aš padariau didelę klaidą, kad pašaukiau atgal žmones, prieš sužinodamas... Aš užmiršau drovą, kuri nesiryžta kalbėti... Tu gėdiniesi jiems pasakyti, kad tasai žvėris tave paėmė... Taip, man reikėjo palaukti, kol būsim visai vieni... Tu tada man būtum išpažinusi nevalyvą tiesą... Betgi aš ją žinau, de-ja! Ir kiti taip pat žino... Kam tad ją beslėpti, Vana? Jau per vėlu... Dabar reikia ją skelbti; dabar reikia, kad drova pati savaime triumfuotų... Tu nepyk ant manęs... Ir suprask... Tokiomis akimirkomis protas nebesugeba...

VANA. Pažiūrėk į mane, Gvidai. Į šį paskutinį žvilgsnį aš sudedu visą savo jėgą, visą savo ištikimybę, visa, ką turiu per tave... Tai ne drova, tai tiesa... Šitas vyriškis manęs nepaėmė...

GVIDAS. Gerai, gerai, labai gerai... Tada man nebelieka nieko... Dabar žinau viską... Taip, tai yra tiesa, ar, tikriaus, tai tiesa, kad tu ją myli... Aš suprantu dabar... Tu norėjai ją išgelbėti... Nežinau, koku būdu viena naktis galėjo šitaip pakeisti mano myletą moterį... Tačiau ją gelbėti reikėjo ne taip... (*Pakelia balsą*) Klausykite manęs visi! Tai paskutinis kartas!... Aš duosiu

priesaiką! . . Aš vos besilaikau ant bedugnės krašto. . . Dar man lieka viena minutė, iki mano rankos atsigniauš. . . Nenoriu jos veltui praleisti. . . Ar dar girdite mane? . . Mano balsas nebestiprus. . . Prieikite arčiau, jeigu reikia. . . Jūs matote šitą moterį ir šitą vyrą? . . Yra tikra, kad jie kits kitą myli. . . Tad štai, neužmirškite; aš sveriu kiekvieną žodį taip, kaip sveriami vaistai prie mirštančiojo patalo: Jie abu išeis iš čia mano sutikimu, laisvai, be jokių kliūčių, nepatyrę nieko blogo. . . Prasiskirkit prieš juos ir barstykit jiems gėles, jeigu norit. . . Jie sau iškeliaus, kur meilės šėlas juos ves; tik viena sąlyga: šita moteris man pasakys tiesą, vienintelę galimą, ir tai vienintelis dalykas, ką aš dar myliu joje ir kuo ji pagaliau gali man atsiteisti už tai, ką jai duodu. . . Supratai, Vana? Ar šitas vyriškis paėmė tave? . . Taip ar ne, atsakyk man; tai visa, ko aš reikalauju. . . Tai nėra bandymas, tai nėra spąstai. Aš daviau priesaiką. Tie visi žmonės — liudininkai. . .

VANA. Aš pasakiau tiesą. . . Jis manęs nepalietė. . .

GVIDAS. Gerai, jūs savo pasakėte. Jūs paskelbėte jo pasmerkimo dekretą. Daugiau nebėr ko veikti. Dabar aš pabundu. . . (*Artinasi prie sargybinių ir jiems rodo į Princivalę*) Šis žmogus priklauso man: imkit jį, suriškite, nuvarkit į giliausiąjį kalėjimą, esantį po šia sale. Aš eisiu su jumis. (*Vanai*) Jūs jo nebepamatysite; aš atėjęs pasakyčiau jums paskutinę tiesą, kurią greit išgausime su paskutiniais jo žodžiais. . .

VANA (*puola tarp sargybinių, kurie suima Princivalę*). Ne! Ne! Jis priklauso man! . . Aš melavau! Aš melavau!

Jis mane paėmė! Jis mane paėmė!.. Jis mane turėjo!.. Jis mane paėmė!.. (*Nustumia šalin sargybinius*) Eikit šalin, šalin, jūs! Negausit manojo grobio!.. Jis priklauso tiktai man!.. Aš noriu, kad mano vienos rankos... Niekšiškai, gėdingai jis paėmė mane!.. jis paėmė mane!..

PRINCIVALĖ (*stengiasi perrėkti jos balsą*). Ji meluoja! Ji meluoja! Ji meluoja, norėdama išgelbėti mane, bet jokios kankynės...

VANA. Tylėkite!.. (*Atsigręžusi į liaudį*) Jis bijo!.. (*Prieina prie Princivalės, lyg ketindama surišti jam rankas*) Duokit man virves, grandines, geležis!.. Dabar, kada savo neapykantai galiu duoti valią, man priklauso teisė jį ir atiduoti jums!.. (*Tyliu balsu Princivalei, surišdama jam rankas*) Tu tylėk! Jis mus išgelbės! Tylėk, jis mus sujungs!.. Aš priklausau tau, aš tave myliu!.. Duokis mano surišamas... Aš tave paleisiu!.. Aš būsiu tavo sargė!.. Mudu pabėgsim... (*Šaukia, lyg norėdama Princivalę priversti tylėti*) Tylėkite!.. (*Kreipiasi į minią*) Jis mane maldauja patylomis!.. (*Nudengia Princivalės veidą*) Pažiūrėkit, kas per veidas!.. Ant jo dar tebėra šios klaidios nakties pėdsakai!.. (*Pradengia savo apsiaustą ir parodo sukruvintą petį*) Aš irgi nešioju žymę!.. Siaubinga meilės naktis! Pasižiūrėkite, tai jo darbas!.. Jis bjaurus, niekšingas!.. (*Matydama, kad sargybiniai jau ruošiasi išvesti Princivalę*) Ne, ne, palikite tai man! Tai manoji dalis! Tai mano grobis! Noriu jo sau vienai!.. Saugokite jį!.. Laikykite jį!.. Matote, jis nori pabėgti!..

GVIDAS. Kodėl jis atėjo?.. Kodėl tu melavai?..

VANA (*dvejodama, ieškodama žodžių*). Aš melavau... Aš nežinau... Nenorėjau sakyti... Klausyk, dabar yra... Taip, taip, tu tuoj suprasi... Negi žmogus žinai, ką darąs... Negi numatai ateitį... Eidama čionai, ne, aš negalvojau... Betgi visaip atsitinka... Taip, taip, tu tuoj sužinosi... Uždanga nutraukta! Tuo blogiau tavo sielvartui, nes tu to norėjai... O, kaip aš tavęs bijojau... Bijojau ir meilės, ir jos nevilties... Dabar tu nori pats... Gerai. Pasakysiu tau. (*Ramesniu ir tvirtesniu balsu*) Ne, ne, aš neturėjau nė minties tokios, kaip tu sakei. Ne tam čia jį vedžiau, kad visi būriu atsikeršytume... Manoji idėja nebuvo tokia graži, bet tau patiks dar labiau... Aš norėjau atsivesti jį žiauriai mirčiai; bet norėjau taip pat, kad tos šlykščios nakties šlykštus atminimas neslogintų tavęs iki mūsų dienų galo... Aš būčiau atsikeršijusi viena, be viešumos; būčiau jį marinusi pamažu, supranti?—palaipsniui, kol jo kraujas, lašas po lašo varvėdamas, nuplaus jo nusikaltimą... Tu nebūtum niekad sužinojęs kraupios teisybės, ir kraupūs atminimai nebūtų maišęsi tarp mūsų brangių bučinių... Prisipažįstu, bijojau, kad tu, matydamas tokį vaizdą, gal nebegalėsi manęs mylėti... Buvau kvaila, žinau; per dideli buvo mano reikalavimai... Norėjau negalimo dalyko... Bet dabar tu suprasi viską... (*Kreipiasi į minią*) Kadangi priėjom iki tiek, ir nebėra laiko tausoti mūsų meilę, jūs turit irgi suprasti... Turiu išsakyti jums viską, ir jūs būsit man teisėjai... Štai ką aš padariau: šitas vyriškis mane paėmė, niekšišškai, gėdingai paėmė, kaip jums sakiau... Aš norėjau jį užmušti,

mudu grūmėmės... Bet jis mane nuginklavo... Tada, sugalvojusi daug didesnę kerštą, aš jam nusišypsojau... Jis patikėjo mano šypsniu... O, kokie vyrai kvaili!... Juos apgaudinėti — teisinga!... Jie garbinte garbina melą!... Rodai jiems gyvenimą — mano, kad tai mirtis; pasiūlai mirtį — priima už gyvenimą!... Jis tarėsi pajamęs mane, o iš tiesų — aš jį paėmiau!... Štai jis atsidūrė kape, ir aš tą kapą užantspauduosiu!... Turėjau vilioti jį bučiniiais, kad atvesčiau čionai lyg romų avinėlį... Štai jis mano gniaužtuose, ir nebepaleisiu!... O, mano gražusis Princivale! Mudu bučiuosimės taip, kaip niekas!

GVIDAS (*prieidamas*). Vana!...

VANA. Pažiūrėk į jį iš arti!... Jis buvo pilnas vilčių!... Kai tik pasakiau „Princivale, aš tave myliu!“, jis tučtuojau patikėjo!... O, jis būtų paskui mane sekęs kad ir į pragaro gelmes!... Aš jį bučiavau šitaip... (*bučiuoja karštai Princivale*). Džanelai, aš myliu tave!... Bučiuok ir tu mane!... Šitie bučiniai reikšmingi!... (*Pasigręžusi į Gvidą*) Jis ir dabar man bučinius tebegražina!... O, kaip netoli juokas nuo tokių baisybių!... Dabar jis yra mano vyras!... Viešpatie! Jis yra mano prieš dievą ir prieš žmones!... Aš jo noriu, aš jį turėsiu!... Tai atlygis už mano naktį!... (*Ji sverdėja ir atsiremia į koloną*) Atsargiai, aš griūvu!... Džiaugsmo našta per didelė!... (*Dūstančiu balsu*) Tėve, aš pavedu jį jums, kol mano jėgos... Išveskit jį, ligi... Parinkit jam kalėjimą kuo giliausiai, kad niekas negalėtų... Ir aš turėsiu raktą!... Ir aš turėsiu rak-

tą!.. Ir tučtuojau!.. Kad niekas jo nepaliestų!.. Tai mano grobis, mano grobis, ir niekas tenekiša nagų!.. Gvidai, jis priklauso man!.. (*Žengia žingsnį Marko linkui*) Tėve, jis mano, ir jūs už jį atsakot!.. (*Žiūri įdėmiai į Marką*) Suprantate mane, tėve?.. Jūs jo sargas, ir kad nė skriaudos šešėlis nepaliestų jo veido, kad jį atgaučiau tokį, kokį jums atiduodu!.. (*Princivalę išveda*) Sudieu, mano Princivale!.. O, mudu pasimatysim!..

* *Gvidas yra tarp tų kareivių, kurie brutaliai išveda Princivalę; Vana suklykia, pasverdėja ir krinta į rankas Markui, pripuolusiam jos palaikyti*

MARKAS (*labai greitai, pusbalsiu, pasilenkęs ją laikydamas*). Taip, aš supratau, Vana... Aš supratau tavo melą... Tu padarei neįmanomą dalyką... Tai teisinga ir labai neteisinga, kaip ir visa, ką žmonės daro... O gyvenimas visada teisus... Atsipeikėk, Vana... Reikės meluoti ir toliau, kadangi mumis netiki... (*Šaukia Gvidą*) Gvidai, ji tave šaukia... Gvidai, ji atsigauna...

GVIDAS (*atbėga ir ima Vaną į glėbį*). Mano Vana!.. Ji šypsosi... Mano Vana, atsakyk man... Aš niekad neabejojau... Dabar jau viskas baigėsi ir greit bus užmiršta keršto saldybėje... Tai buvo blogas sapnas...

VANA (*atsimerkia, labai silpnu balsu*). Kur jis?.. Taip, žinau... Bet duokit man raktą... Raktą nuo jo kalėjimo... Reikia, kad niekas kitas...

GVIDAS. Tuoju grįš sargai. Jie tau atneš raktą...

VANA. Raktą noriu turėti viena, kad būčiau tikra...
Kad niekas kitas... Tai buvo blogas sapnas... Gražus
sapnas prasidės... Gražus sapnas prasidės...

U ž d a n g a